

СУЧАСНА
ЛІТЕРАТУРА

Андрей ГУЛЯШКИ

Повість

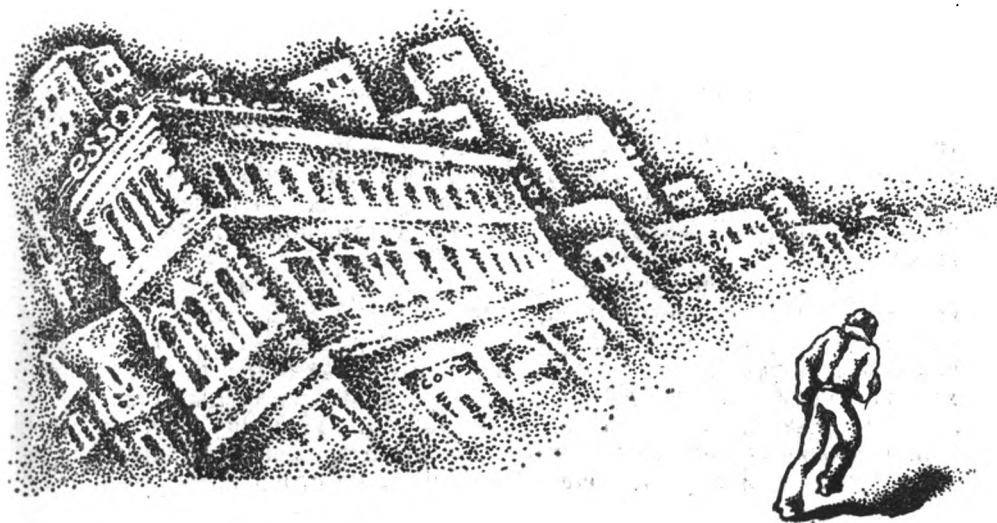

Це трапилося в той час, коли Авакум Захов збирав матеріали для другого тому своєї «Історії». Його передусім цікавили південні райони Італії — Калабрія, Апулія, сіцилійське узбережжя, проте дуже часто йому доводилося по кілька днів бувати і у Вічному місті. В Римі він наймав постійну квартиру — мебльовану кімнату на Віа¹ Кола ді Рієнцо, яку синьйора Вітторія Ченчі, вдова убитого екстремістами журналіста, здавала внайми. Брат синьйори Вітторії, Чезаре Савеллі, був начальником охорони музею Боргезе, а саме у філіалі музею Боргезе і розгорнулися події, про які йтиметься у нашій розповіді. Я тепер думаю, що якби Авакум не найняв цю квартиру на Віа Кола ді Рієнцо, він не втрутився б у цю музейну історію, і розповідь про викрадення «Данаї» залишилася б ненаписаною... Та хіба, наймаючи кімнату, людина знає, що з нею може статися внаслідок цього?

Отож, 26 жовтня, в четвер, о дев'ятій годині п'ять хвилин мармуровими сходами музею збігав дуже схвилюваний молодик. Він мав вигляд людини, яка несподівано знайшла під своєю подушкою пластикову бомбу. Молодика звали Лівіо Перетті, й охоронці музею Боргезе знали його. Це був красень південного типу з чуттєвими губами і блискучими темними очима, але його одяг і кощава постать з першого погляду свідчили, що це бідняк. Він навчався в академії образотвор-

¹ Вулиця (італ.).

Художник *Наталія Голокозакова*

Андрей Гуляшки (нар. 1914 р.) — відомий болгарський письменник. Герой Соціалістичної Праці, Народний діяч культури. Лауреат Димитровських премій. Автор прозових книжок «Село Ведрово» (1952), «Любов» (1955), «Золоте руно» (1958), «Сім днів нашого життя» (1964), «Один день і одна ніч» (1969), «Золотий вік» (1970), «Романтична повість» (1970), «Дім із сходами з червоного дерева» (1975), «Відділення реанімації» (1979), «Викрадення Данаї» (1978 р.) — твір із серії пригодницьких повістей («Конторозвідка», «Пригода опівночі», «Однієї дошової осені», «Спляча красуня», «Маленька нічна серенада» та ін.), головним героєм яких є болгарський розвідник Авакум Захов

чих мистецтв, був уже на четвертому курсі й останнім часом приходив до Боргезе майже щодня, щоб малювати «Данаю» Корреджо. Чому убогий, захарчований Лівіо закохався в дочку царя Акрісія, становило велику загадку. Але так чи так він мав дозвіл малювати в Боргезе, і документ цей підписав головний директор музею.

Через п'ять хвилин після того, як швейцар відчинив важкі двері вестибюля, окуті стилізованими бронзовими тюльпанами, Лівіо Перетті стрімголов збіг широкими мармуровими сходами на перший поверх. Ми щойно сказали, що його обличчя мало такий вираз, наче Лівіо несподівано знайшов під своєю подушкою пластикову бомбу. Якщо судити з газет, декому траплялося їх знаходити, і про це багато розповідалося. Позавчора помічник головного прокурора знайшов одне таке «яечко» у своєму письмовому столі. Його миттю викинули у вікно; воно вибухнуло в повітрі, висадило кілька віконних рам і потрощило шибки. Взагалі з пластиковими бомбами треба діяти швидко. Якщо побачиш таке яйце біля себе, не можна баритись, — негайно відкинь його подалі. Я не знаю, який вираз був на обличчі помічника прокурора, коли він виявив цю річ у своїй шухляді, але гадаю, що в першу мить то був вираз подиву і жаху. Саме почуття невимовного подиву і великого жаху.

Я пригадав цей випадок з помічником прокурора тому, що обличчя Лівіо Перетті, який стрімголов спускався сходами, виражало тільки невимовний подив. Жаху не було. Його ліва рука ковзала по овальному червоному поручні, ледве торкаючись його пальцями, а правою він махав, попереджаючи, щоб йому дали дорогу. А втім, у цьому застережливому жесті не було потреби, бо ніхто не піднімався йому назустріч, і якби хтось спостерігав за ним збоку, дуже здивувався б. Він попереджав, щоб дали дорогу, хоча ніщо і ніхто не стояв йому поперек до-

роги. Невеликий гурт ранніх відвідувачів ще топтався біля каси та гардероба; одні чистили своє взуття в автоматі, другі докурювали сигарети, а треті вибирали й купували кольорові листівки і каталоги. Нагору до зали в ці хвилини піднімалися всього п'ять-шість відвідувачів з найбільш нетерплячих. Отже, Лівіо Перетті махав рукою даремно, бо на сходах у ці ранкові хвилини не було ніякого руху, до того ж розминутися там можна було вільно й кільком.

З'явившись несподівано у вестибюлі, Лівіо Перетті побіг просто до охоронця Монтано, який уже стояв на своєму звичному місці, між сходами й коридором, що вів до директорського кабінету. Марко Монтано на вигляд був показний, рослий, плечистий, а на обличчя здавався або злим, або добрягою, залежно від того, як на нього дивитися — збоку чи прямо. Коли дивитися збоку, він здавався людиною жорстокою. Це враження створювали орлиний ніс, який нагадував дзьоб хижого птаха, нижня щелепа, різко випнута вперед, наче в бульдога, і пишні сиві вуса, що розпростерлися над його ротом, немов два яструбині крила. А якщо дивитися спереду, обличчя його випромінювало добродушність, прихильність до витриманого вина, задушевних розмов, післяобідньої дрімоти і повагу до чистого, без єдиної порошинки, мундира. Спочатку Лівіо побоювався його, потім, долаючи страх, став заговорювати з ним, навіть просив сигарету. Марко Монтано пригощав його охоче, пропонував узяти «про запас», але Лівіо удавав, ніби ображався, і казав, що дорогою додому купить кілька пачок «Кенту» або «Мальборо», якщо не забуде, і завтра обидва куритимуть тільки його сигарети. Але щоразу він забував, і це «завтра» досі так і не настало.

Ми вже говорили, що Лівіо Перетті налетів на Монтано, наче вихор, але тут трохи затримаймо дію, щоб сказати ще кілька слів про найпоказнішого з охоронців музею Боргезе. Так, він був найбільш показний і в цьому, мабуть, полягала його основна прикмета. А для нього самого найголовніше починалось і закінчувалося в стінах музею. Поза цими стінами відбувалися хтозна-які бурхливі події, екстремісти кидали бомби, марксистки влаштовували багатолюдні демонстрації, ліра стрімко падала, бензин і макарони нестримно дорожчали, але для Марко Монтано все це відбувалося немовби в якомусь іншому світі. Він не хотів нічого знати про цей інший світ. У музеї, хвалити бога, ще не кидали бомб, відвідувачі не влаштовували демонстрацій протесту, автомашини в нього не було, а тому не обходило і подорожчання бензину. Ціни на макарони та інші смачні речі безперервно підскакували вгору, але це його не бентежило, бо через війну та деякі інші події він не влаштував свого родинного життя, і зарплати йому вистачало. Вистачало її на дві великі порції макаронів (одну з м'ясом, другу з томатною пастою) щодня й на дві склянки доброго вина, які випивав в обід і на вечерю. Навіть міг би відкласти якусь копійчину, якби не було в нього серця непутящого небожа. Або точніше — якби не падала в його серці непояснима любов до цього розбещеного шалапутя. Негідник приходив раз або двічі на місяць і безсовісно забирав те, що не було витрачено на макарони, вино та якісь сигарети. Дні, коли він з'являвся чи то в музеї, чи то в дядьковій мансардній кімнатці на Віа Санта-Барбара, були для Монтано водночас і різдвом Христовим, і страсним четвергом. Інших важливих подій в його безтурботному бутті не траплялося. Його роздвоєне життя йшло рівно, як ті старі

будильники, на які рідко хто дивиться, але які сумлінно й поважно відлічують час десь на кухонній полиці.

— Синьйоре! — вигукнув Лівіо Перетті. Він простягнув руки і поклав долоні на широкі плечі Монтано. — Синьйоре!

— Свята богородице, що з вами сталося? — безмежно здивувався Монтано. — Що з вами, бога ради? — повторив він, намагаючись прочитати у збуджених і палаючих очах молодика причину цього незвичайного поспіху.

Якусь мить Лівіо Перетті справді мав вигляд страшенно розтриженою людиною, — він був, як то кажуть, «не в собі». У середні віки таких людей спалювали без довгих вагань, бо вважали, що в них вселився нечистий. Лівіо Перетті пощастило, що ця історія з ним сталася не в середні віки, до того ж нечиста сила тримала його в своїй владі не дуже довго. Немовби зрозумівши раптом, що поводить не пристойно (адже за таке поводження колись спалювали), він швидко зняв руки з плечей Монтано, дещо заспокоївся і голосом, уже нестерпим на той, стривожений, яким щойно гукав «синьйоре!», спитав охоронця по-діловому, чи прийшов директор.

Монтано здивовано витріщився на чудного молодика, якого він так часто пригощав сигаретами. Хоч голос уже спокійний, зате погляд безумний, а на обличчі щось середнє між досадою і страхом. Який актор! Неначе в нього вселилися три людських душі, і кожна являла тепер своє обличчя.

Охоронець не знав, який узяти з ним тон. Раз він стріляє сигарети, значить, хлопець бідний, і нема чого з ним церемонитися. Так, але ж він має за своєю спиною академію і в музей прийшов малювати з рекомендаціями великих людей. Та й відомо, що обранці мистецтва завоювали собі право поводитися, як їм заманеться, і він, Монтано, котрий усе своє життя провів серед картин, мусив виявити і цього разу розуміння і такт.

Поки він обмірковував, яку лінію поведінки обрати, молодик, замість того, щоб дивитися на нього, втупив погляд у коридор, де містилася адміністративна частина.

— Синьйор директор тут, — сказав Монтано. І, щоб не сталося якоїсь прикрої помилки, поспішив попередити: — Але синьйор директор приймає відвідувачів з одинадцятої години.

— Так! — вигукнув Лівіо Перетті й, не пояснюючи, який зміст вкладає в цей багатозначний вигук, повернув ліворуч і, наче здутий вітром, помчав до склепистого коридора. Там при вході, облицьованому плитками з білого мармуру і прикрашеному двома старовинними бронзовими канделябрами, були двокрилі з червоного дерева двері директорського кабінету.

Монтано опам'ятався, коли Лівіо Перетті уже простягав руку до масивної бронзової ручки. Він зробив два нерішучих кроки й остовпів: Лівіо Перетті влетів у кабінет директора. Влетів, не постукавши; і грюкнув за собою дверима.

— Свята Маріє! — заволав Монтано в душі. — Хіба так заходять у директорський кабінет!

Роберто Тоцці, директор, у цей час снідав. Худорлявий і делікатний чоловік, з посрібленим волоссям, інтелектуальним обличчям, дов-

гими й тонкими пальчиками піаніста, розкрив на своєму письмовому столі елегантний чемоданчик-дипломат, вийняв поліетиленовий мішечок з вареною картоплею і почав ліниво жувати. Сніданок Роберто Тоцці ніколи не відзначався особливою розкішшю, але цього ранку він здався не гідним навіть охоронця музею третьої категорії. Порівняно з сніданком Монтано, охоронця музею першої категорії, він був просто жалюгідний. Монтано з'їдав на сніданок миску капустаку з ковбасою і порцію смаженого лосося, а в четвер і неділю додавав до цього основного меню або сто грамів бринзи, або чверть смаженого курчати з картоплею — просто лукс, що неодмінно супроводився і склянкою червоного вина. Що вдієш: Монтано любив попоїсти всмак і цього не приховував, інколи навіть скаржився на цю свою пристрасть, бо знав, що надмірне захоплення їжею веде до непоправної біди як на цьому, так і на тому світі.

Такі були запити Монтано, а директорські запити мали б стояти принаймні на десять щаблів вище. Якщо охоронець снідав так добре, то, певна річ, директорський сніданок мав би бути просто розкішний. Звичайно, поняття розкошів багатоступневе; директори, яким був наш професор з середньовічного мистецтва Роберто Тоцці, перебували десь на дев'ятій сходинці цієї шкали.

На фешенебельній Віа Венето містився ресторан «Россіні». У цьому ресторані снідали директори категорії Роберто Тоцці — музейні керівники, театрознавці, відомі режисери, директори галантерейних магазинів, середні торговці. У «Россіні» постійні клієнти одержували на вибір два типи сніданків — англійський або французький. Обидва були вдсятеро розкішніші, ніж сніданок охоронця Монтано. Якщо хтось із директорів віддавав перевагу, наприклад, англійському типу сніданку, йому приносили шинку, яйця, варене або смажене курча, бульйон, піріг, плюс апельсини, каву і коньяк, які завжди записували «під лінією», як додаток до основного меню. Прихильнику французьких сніданків ставили на стіл півдюжини і навіть більше срібних чайничків і мініатюрних блюдечок — чайничків з чаєм, з молоком, какао, кавою, гарячою водою; блюдечок з маслом, вершками, варенням; тарілочок з кількома видами бринзи, тістечками й бісквітами; і наприкінці знов-таки неодмінні апельсини, каву і коньяк.

Був час, коли професор Роберто Тоцці, підкоряючись вимогам доброго тону, щоранку завертав до ресторану «Россіні» на Віа Венето. Снідав по-директорськи не тому, що був ласий до пирога і вершків, і не тому, що зранку йому хотілося коньяку, а заради звичаю, прагнучи продемонструвати свою приналежність до еліти, зрештою, побоюючись втратити зв'язок з колегами. Їв не уважно, бо увечері (коли не супроводжував кудись дружину) читав допізна, лягав після опівночі і тому зранку не мав апетиту. І як тільки виходив з ресторану, відразу ж забував, що їв — французький конфітюр чи англійський бекон.

Так воно й ішло, аж поки того нещасного року справи ускладнилися через нафтову кризу: гроші подешевшали, а ціни на товари полізли круто вгору, наче альпіністи. У людей, що споглядали це підвищення, паморочилося в голові: не видно було дна безодні, яка зяяла перед ними.

Зарплати Роберто Тоцці — вона не підвищилася — вже не вистачало, а він мав молоду дружину, яка звикла сіяти грошима, і сина від першого шлюбу, який жив у Мілані й начебто мав там якусь роботу, але кожного п'ятнадцятого числа прилітав у Рим просити грошей. Ро-

берто Тоцці, якому вже минуло п'ятдесят, не міг відмовляти дружині, а вона просила грошей щодня або через день, не міг він відмовляти й синові, бо той носив його ім'я і нагадував йому світлі часи юності, — студентські роки. Оскільки ж обличчя молодої дружини при найделікатнішому натяку про економію, набувало трагічного вигляду, Роберто Тоцці мусив обмежувати свій особистий бюджет. Почав заощаджувати на сорочках, галстуках, одеколоні і, нарешті, перестав купувати нові книги та журнали з мистецтва. Йому здавалося, що він зачинив віконницю у своєму домашньому кабінеті. Але про його кабінет дружина взагалі не хотіла знати, а син був не від того, щоб узагалі замкнути його на ключ. Мистецтвознавством сьогодні займаються тільки ті, кому бракує клепки в голові, казав він. Від своїх близьких Роберто Тоцці не міг чекати милості й співчуття, а зовнішній світ мав досить своїх турбот, щоб клопотатися ще й про нього.

Підстьобувана інфляцією, ліра котилася вниз, ціни зростали і мчали, як коні від багата. Рік тому за цілий обід у «Россіні» платили стільки, скільки тепер коштував один сніданок. Зарплата танула швидше від весняного снігу, навіть вищі чиновники змушені були підтягувати пояси. Дехто з директорів перестав відвідувати «Россіні», особливо дрібніші. Прийшли, звичайно, інші, але серед них, вважайте, не було людей мистецтва.

Дехто казав, що криза відучує людей від старих звичок. Хтозна! Краще сказати, що люди почали пристосовуватись до породженого кризою нового життя, адже треба було якось жити. Замість того, щоб заходити до «Россіні» на Віа Венето, професор Роберто Тоцці поступово звик снідати на своєму робочому місці. Служниця готувала два бутерброди з маслом і ковбасою, наливала в невеликий термос каву, професор клав усе це у свій елегантний «дипломат» і повільно прямував до Боргезе. Хто б міг подумати, що ця поважна людина в строгому чорному демісезонному пальті й шкіряних рукавичках несе в чемоданчику не цінні папери чи таємні документи державної ваги?!

Напередодні того похмурого ранку, з якого почалася наша розповідь, Роберто Тоцці й синьйора Тоцці ходили з приятелями в кіно; потім синьйора Тоцці, яка вперто не бажала розлучатися з своїми легковажними звичками, забажала піти в бар. Там пили джин, і синьйора Тоцці з синьйором Умберто танцювали. Синьйор Умберто, молодий колега Роберто Тоцці, був недавно призначений експертом по художніх речах при Банку комерціалє. Ця посада приносила добрі гроші, тому Умберто був у чудовому настрої. А сам Роберто Тоцці того вечора уперто боровся з досадою, яка отруювала його в сто разів більше, ніж густий тютюновий дим і шалене вищання джазових інструментів. Там, на естраді, неначе хтось лоскотав саксофон і різав трубу.

Повертаючись додому, він не вимовив ні слова, а коли увійшли до кімнати, відмовився пити чай і відіслав служницю, яка принесла йому гарячі, щойно зварені макарони. Засвітив настільну лампу в кабінеті, розкрив книгу, але не прочитав жодного рядка, хоч сидів над нею більш як годину. Коли зайшов до спочивальні, дружина вже спала. Вона надто багато танцювала з отим типом, який з мистецтвознавця перетворився у торговельного експерта, фахівця по гешефтах. Отака ціна молодим. Щоб перебороти безсоння, він почав скандувати про себе вірші з «Георгік» Вергілія, але згадав, що не залишив грошей

служниці, щоб та купила масла і ковбаси для завтрашніх бутербродів. Спокійні і здорове дихання дружини почало його нервувати. Молоді продавали свою совість за гроші, звичайно, це було жахливо, але як можна справді зводити кінці з кінцями, живучи на зарплату мистецтвознавця? В усякому разі він більше не ступить у ту кляту забігайлівку, де труба верещить наче недорізана. Натягнув ковдру на голову і з болісним сумом позаздрив тим людям, які жили колись у добрі давні часи. Але поганий настрій переміг,— засинаючи, він сказав собі, що добрих часів, по суті, не було ніколи.

Ранком, поклавши кілька мізерних картоплин у свій «дипломат», він вирушив на роботу, почувавши себе пораненим воїном, який добровільно повертається на поле бою. Гордо прямував вулицями, як і належить нащадкові непохитного Коріолана.

Після такого короткого, але потрібного вступу, ми підійшли до того моменту, коли Лівіо Перетті нахабно вскочив у його кабінет і побачив, як він сумовито їсть варену картоплю.

Застуканий за цим принизливим заняттям,— їсти картоплю на розкішному письмовому столі в стилі «ампір» у ще розкішнішому кабінеті з кокетливими стільцями в стилі «рококо» біля стін,— він менш як за одну хвилину кілька разів змінив колір свого обличчя. Спочатку воно почервоніло, потім стало жовтим і знову почервоніло. Мабуть, Роберто Тоцці пережив те саме, що переживає заміжня жінка, коли застають її в обіймах коханця. Вона відчуває і сором, і страх, і безнадійний жаль за втраченою назавжди гідністю.

Звичайно, їсти картоплю, навіть у музеї Боргезе, не таке вже падіння, як, наприклад, перелюбство, і якби Роберто Тоцці був сином каменяра чи банкіра, він зовсім би не розгубився. Навпаки, мабуть, усміхнувся б і підморгнув: «Дивіться собі на здоров'я, мені від того й за вухом не свербить».

Але він був сином середнього чиновника і все життя педантично дотримувався правил, записаних у катехізисі дрібного буржуа. Тому він зняксовів, і, якби мав слабше серце, у нього стався б інфаркт.

Проте нещастя тільки почалися. Із спалюженою гідністю ще можна прожити. Хіба мало міністрів, про чий афери, спекуляції тощо дізналася широка громадськість, залишалися і далі міністрами, ніби нічого й не сталося?! Вони втратили свою честь, але все ще сиділи в кабінетах, підписували державні папери і з виглядом агнів божих приходили на оперні прем'єри. Другий удар був набагато страшніший, він перехопив йому дихання і послав його в нокаут.

— Синьйоре! — вигукнув Лівіо Перетті. — Бийте на сполох! «Данаю» Корреджо викрадено! Хтось вийняв «Данаю» з рами і на її місце поставив мою жалюгідну незакінчену копію! Бога ради, синьйоре, не баріться, можливо, злодій ще десь тут у коридорах!

Лівіо Перетті стояв, притулившись до дверей, наче не сміючи зробити ні кроку вперед. Він навіть не помітив, що Роберто Тоцці тримав у руці картоплину.

Роберто Тоцці випустив картоплину. Потім машинально зачинив чемоданчик, не зводячи приголомшеного погляду з непроханого гостя. Обличчя його з червоного стало жовтим, і дві спустошливі хвилі пройшли крізь його душу — жахливе почуття сорому і втраченої гідності.

Сором під його, а гідність розпадалася з тріском і валилася серед куряви, наче десятиповерховий будинок.

— Бога ради, синьйоре, не баріться! Викрадений Корреджо! — підвищив голос Лівіо Перетті, підносячи руки до стелі, неначе злодій сховався саме там, серед кришталю і брязкалець величезної люстри.

Тепер крізь душу професора пройшла третя хвиля, хвиля страху, тому його обличчя знову стало жовтим. Ця хвиля була найбільша і найстрашніша, справжнє цунамі в порівнянні з попередніми двома. Ті дві робили його смішним і жалюгідним, а ця викидала геть, як непотрібну ганчірку. Хто пробачить йому викраденого Корреджо? Навіть у найкращому випадку його звільнять з посади!

— Синьйоре, — прошепотів він сполотнілими губами, — синьйоре, ви серйозно кажете чи жартуєте? — І вже вимовляючи ці слова, відчув, які вони фальшиві й непереконливі. Він знав молодика, який стояв перед ним, і чудово усвідомлював, що саме від нього не можна і не треба чекати жодних жартів. Його рекомендував листом сам П'єтро Фальконе, кандидат у мери Римана наступних виборах, відомий мистецтвознавець, людина, гідна найвищої пошани, хоча й комуніст. Немислимо, щоб П'єтро Фальконе рекомендував якогось пройдисвіта. В Боргезе, як правило, не дозволяли знімати копії з картин, і якщо для Лівіо Перетті зробили виняток, то тільки завдяки П'єтро Фальконе, його авторитету. Ні, молодик не брехав, і Роберто Тоцці даремно намагався сховати свою голову наче страус, схватися від істини тільки тому, що для нього вона була рівнозначна життєвій катастрофі.

— Я кажу вам те, що бачив на власні очі, — сказав Лівіо Перетті і почервонів як рак. — Якщо не вірите — прошу! — Він рішуче простягнув руку до дверей, але в ту ж мить поштовхом ззовні вони відчинилися, і на порозі стали охоронець Монтано й помічник начальника охорони Карло Колона. Помічник був молодий, північного типу, з довгастим обличчям і світлими очима, одягнений у шикарний костюм, який, проте, більше пасував би для вчителя верхової їзди.

Не встиг Роберто Тоцці розкрити рота, щоб дати якесь розпорядження, як Карло Колона простягнув руку, схопив Лівіо за комір оксамитової куртки і з усієї сили смикнув його назад.

— Хто дозволив тобі сюди заходити? — проревів він несподівано густим баритоном.

Усі гудзики куртки полетіли на підлогу.

Лівіо вислизнув, наче вугор, з його руки і вже готувався відповісти на образу кулаком, але Монтано своєчасно втрутився і встановив тимчасовий порядок.

— Синьйори! — підвівся Роберто Тоцці, зблідлий і обурений. Хтосьна-чому помічник начальника охорони викликав у нього неприємне почуття, діяв на нього «алергічно», як, наприклад, аспірин, що невідомо якими шляхами подразнював його ніс і примушував шалено чхати. Ну й помічник! У нього вигляд нахаби і спокусника служниць, професійного «жениха», який подвизається в найглухіших містечках Півдня. — Синьйори! — повторив він з огидою в голосі. — Прошу вас поводитися пристойно. Момент трагічний. Невідомий злодій вийняв «Данаю» Корреджо з рами і поставив на її місце копію, яку малював цей молодий художник. Ви знаєте це?

— Гм! — багатозначно похитав головою Карло Колона.

Лівіо Перетті здригнувся від цього «гм» і стиснув кулаки, але Роберто Тоцці владно підніс руку.

— Прощу уваги! — Голос його був суворий. Він похмуро глянув на помічника начальника охорони і нервово здвигнув правим плечем: гострий спазм штрикнув його, наче електричний струм. — Оскільки пан Савеллі відсутній, — зітхнув він, — ви повинні взяти справу в свої руки. Наказую діяти згідно з інструкцією номер один!

Через тридцять секунд після цієї розмови двері галереї зачинилися, і всі відвідувачі, на превеликий свій подив, лишилися замкненими. Лівіо Перетті спробував вискочити, але двоє швейцарів схопили його за комір і досить грубо пояснили, що він мусить трохи зачекати. Він проклинав їх, лаявся, але нічого не допомогло.

О дев'ятій годині тридцять хвилин прибула поліція.

Чим далі глибшала криза і зростала дорожнеча, тим більше поширювалася злочинність, а в цій просторій і незвіданій галузі розцвітав модерний жанр — крадіжки картин, і то не абияких, а відомих картин епохи Раннього і Високого Ренесансу. Крали переважно в церквах, тільки в Римі було більш як десять таких, де зберігалися шедеври обох періодів; цупили твори з маленьких музеїв, з колишніх палаців і замків, з монастирів і каплиць. Грабували напористо і з розмахом. Але в таких галереях, як Боргезе, або в музеях рангу Капітолійського, крадіжки траплялися дуже рідко, і якщо бували, держава в особі свого існуючого на той час уряду раптом опинялася в становищі людини, яку застали в непристойному вигляді. З хвилюванням, гідним героїв колишньої комедія дель арте, держава патетично запитувала: «Куди йдемо?» і «Що нас чекає далі?», і вже тоном новішої драматургії категорично наказувала відповідним органам негайно виявити злодіїв і повернути викрадені картини на їхні місця.

Але уряд потай радів, коли ці зухвалі крадіжки картин викликали галас серед громадськості. «Краще хай галасують з приводу викрадених картин, — казав собі уряд, — ніж обурюються скандальними історіями з підкупленими фірмою «Локхид» генералами й міністрами!» А дехто з правлячої верхівки відверто вважав за краще, аби щоденно зникало по одній Сікстинській капелі, або, в крайньому випадку, по кілька картин Мікеланджело, Рафаеля, Леонардо, Тіціана...

На превеликий жаль цих правлячих осіб, викрадення «Данаї» вишло за межі будь-якої пристойності — крадіжка трапилася в одній з найбільших і найпопулярніших галерей Рима, і обурення громадськості цього разу досягло найвищого рівня. Замість того, щоб стати рятівною димовою завісою, крадіжка в Боргезе немовби показала уряд голим, і мільйони людей побачили, що багато хто з правителів виявляють волю до дії тільки в тих випадках, коли щось зачіпає їхні власні інтереси.

До того ж скандал у Боргезе вибухнув у надто гарячий для правлячої коаліції момент — через два дні мали відбутися муніципальні вибори. Всього через два дні римські громадяни мали голосувати за нового мера.

Ми щойно сказали, що скандал у Боргезе вибухнув у гарячий для правлячої коаліції момент. Бо проти кандидата правої коаліції стояв кандидат комуністів П'єтро Фальконе. А П'єтро Фальконе, професор середньовічного мистецтва, був одним з найулюбленіших і найшанованіших людей у Римі.

Отже, скандал у Боргезе, який викрив уряд у нездатності підтри-

мувати порядок у країні (і зберігати громадську власність), став природним союзником Фальконе. В обставовці, яка створилася, уряд міг урятуватися лише єдиним способом — виявити злодіїв до суботнього полудня і повернути «Данаю» на її колишнє місце. Тільки таким чином він міг би усунути з «театру воєнних дій» природного союзника Фальконе. Але саме це й було найскладнішим.

О десятій годині прем'єр-міністр викликав до свого кабінету міністра внутрішніх справ і делікатно натякнув йому, що його політичний кар'єрі настане край, якщо викрадачі «Данаї» не будуть заарештовані протягом трьох днів. О десятій годині десять хвилин міністр внутрішніх справ особисто наказав начальнику поліції терміново з'явитися до його кабінету. Той з'явився, і міністр делікатно натякнув йому, що коли він не посадить за ґрати крадіїв «Данаї» Корреджо протягом трьох днів, то про його зв'язки з деякими керівниками мафії негайно довідається вся Італія; начальник поліції, їдучи в свій «альфа-ромео», викликав по радіо інспектора Фелікса Чіголу, наказав йому підняти на ноги свою групу і чекати в повній оперативній готовності перед його кабінетом. О десятій годині тридцять хвилин начальник поліції сказав Феліксу Чіголі, що він, Фелікс Чігола, тримає в своїх руках честь Італії і долю уряду. Потім він сказав йому тихше і довірчим тоном, що коли протягом трьох днів, включаючи сьогоднішній, злодіїв не вдасться знайти, то хай має на увазі: його зв'язки з мафією викриються, і на його кар'єрі буде поставлено хрест.

Отже, о десятій годині тридцять п'ять хвилин Фелікс Чігола, заклопотаний своїм майбутнім, мчав вертольотом до прославленого філіалу музею Боргезе.

Можливо, читач хоче почути кілька слів про людину, в чиїх руках перебувала честь Італії і доля коаліційного уряду — християнських демократів і соціал-демократів? Цей чоловік мав п'ятдесят років, росту був трохи вище середнього, але важив лише шістдесят кілограмів, і люди думали, що він хворий, якщо не на сухоти, то, мабуть, на грудну жабу чи рак. А він за своє життя хворів тільки на вітрянку, та й то досить давно, ще шестирічним хлопчиком.

Йому поталанило. У п'ятдесят років, підвищений у чин старшого інспектора, він, повіривши в свою зірку, купив апартаменти на Віа дель Корсо і старовинний будиночок з садочком у Тосканелі, поблизу Санта-Марія Маджоре, і остаточно вирішив, що, нарешті, треба одружитися. Кандидатури були, лишалося тільки зробити вибір, та ось його зірку затулила хмара — зникнення «Данаї» Корреджо і якраз за три дні до виборів нового римського мера.

Фелікс Чігола мислив логічно, тому його уява була бідна, але після короткої розмови з начальником у нього запрацювала фантазія. Йому почало здаватися, що розкішні апартаменти на Віа дель Корсо і старовинний будиночок біля Санта-Марія Маджоре з двома пініями у дворі злітають угору і зникають як марево в ніжно-синьому небі над Римом. Якщо крадії «Данаї» мафіозі й він накриє їх, — кінець зв'язкам з тими, а, можливо, і «випадкова» куля в потилицю! Коли ж не накриє і мальовидло Корреджо вивезуть за кордон, — тоді начальник підведе ризик, змалювавши його о цим, як викрити людину, тобто як «зіграну» карту... Таку пастку він уже поставив кільком інспекторам, і вони потрапили в неї. Мафія йому повірить, бо якщо він,

Чігола, підтримує таємні зв'язки з їхнім дрібним начальством, то начальник поліції зустрічається з верховодами мафії.

У цій безпросвітній імлі світилася одна-єдина надія, як рятівна свічечка — що крадії не мають зв'язку з мафією, що вони свої або закордонні бандити, які діють на власний розсуд і свою відповідальність.

— Холера їм у печінку! — мимрив Чігола, облизуючи потріскані губи і злостиво блимаючи жовтуватими котячими очима.

О десятій годині сорок хвилин вертоліт з Феліксом Чіголою та його групою приземлився перед головним входом. Неподаляк уже стояла патрульна поліцейська машина. Вона прибула о дев'ятій годині тридцять хвилин — через п'ять хвилин після того, як Карло Колона оголосив тривогу.

Чекаючи начальство, яке мало почати розслідування, начальник поліцейської дільниці поставив пости перед обома входами — парадним і службовим — і взявся за відвідувачів, їх було п'ятнадцять чоловік. Двоє поліцейських чемно перевіряли, чи не ховає хтось картину під пальтом. Звичайно, це була марна праця, бо полотно «Данаї» — майже два метри завдовжки і півтора метра завширшки — не можна сховати під полою.

З самого початку перевірки Лівіо Перетті став серед перших, але Карло Колона, який не випускав юнака з поля зору, прошепотів кілька слів на вухо начальника, і той відразу ж смикнув його вбік.

— Але по якому праву, чорт вас забори! — розлютився молодий художник. — Чому іншим відвідувачам ви дозволяєте виходити, а мене затримуєте? Тому, що на цих синьйорах дорогий одяг, а я вдягнений бідно?

— Ні, не тому, — відказав поліцейський. — Ми не зважаємо на одяг.

— Не зважаєте! Для вас кожна бідно вдягнена людина — можливий злочинець!

— Синьйоре, — підвищив голос поліцейський. — Майте терпіння, надійде і ваша черга. Чого ви нервуетесь?

— Як же мені не нервуватись? Я перший помітив крадіжку і перший підняв тривогу! А ви? Замість того, щоб дякувати мені, не випускаєте звідси. Чому?

— Зрозуміло, чому! — сказав поліцейський і багатозначно похитав головою. — Ви — перший свідок. Невже не знаєте правил?

Лівіо Перетті, мабуть, знав правила, але удавав із себе простачка. Поліцейський начальник подумав: «Чи він прикидається, чи й справді дурень із дурнів?»

Через дві-три хвилини після того, як останній відвідувач з полегкістю вийшов з галереї, і «Данаї» ні в кого під одягом не виявили, Фелікс Чігола і його люди вже піднімалися сходами парадного входу.

Технічні експерти з бригади почали свою роботу. Чігола розмістився в кабінеті Роберто Тоцці і наказав радистам зв'язати його з службами управління. Поставили мікрофон. Його перше запитання стосувалося начальника охорони.

— Де ваш начальник безпеки? — спитав він директора Роберто Тоцці, насуплено дивлячись у його сумне обличчя. «Зажурений гусак! — думав він із злістю. — Мову йому відібрало! І чому, га? В най-

гіршому випадку знизять його на одну категорію. Велике діло! А що тоді робити мені? Адже я ризикую всім — і кар'єрою і навіть головою!» — Він не терпів слабохарактерних людей, і коли мав справу з ними, то відчував, як щось холодне і слизьке повзе по його спині. — Де ваша людина, що відає безпекою? — повторив він і мерзлякувато повів плечима.

Крім Роберто Тоцці в кабінеті був присутній і помічник начальника охорони Карло Колона. Він прийшов сюди, хоч ніхто його не кликав, сів у одно з крісел, хоч його ніхто не запрошував, закинув ногу на ногу і поважно дивився поперед себе, неначе заміщав у цей момент самого генерального директора галереї Боргезе.

— Наш начальник, — поспішив випередити свого директора Карло Колона, — синьйор Чезаре Савеллі, поїхав учора о тринадцятій годині до Санта-Ани. Якщо нічого непередбаченого не трапиться, він неодмінно повернеться сьогодні в обід.

«Отакий нахабний тип, як цей, може залюбки пустити мені кулю в потилицю!» — подумав Чігола. Він звернувся до Роберто Тоцці:

— Чи відомо вам, синьйоре, що Чезаре Савеллі не на роботі?

— Я особисто дозволив йому відлучитись! — відповів дещо ображений Роберто Тоцці.

— А крім вас обох, — Чігола кивнув на Карло Колону, не удостоївши його поглядом, — крім вас обох, хто з персоналу галереї знає, що Чезаре Савеллі немає в Римі?

Роберто Тоцці знизав плечима. Тільки цього йому не вистачало — розпитувати швейцарів і охоронців, що вони знають і чого не знають!

— Ще вчора опівдні всі знали, що синьйор Савеллі кудись їде! — Карло Колона розвів руками, чим хотів показати, що в цьому немає і не може бути нічого незвичайного. — Усім було відомо, що синьйор Савеллі їде на півтора дня і що під час його відсутності заступатиму його я!

— Так! — сказав Чігола. — Гаразд, а хто розголосив, що синьйор Савеллі їде?

Роберто Тоцці знову знизав плечима, цього разу ще з більшою досадою, а Карло Колона подивився на нігті своїх рук, потім сказав:

— Синьйор Савеллі попросив мене купити йому квиток в агентстві на Віа Квірінале. В такий спосіб я довідався, що він їде до Санта-Ани. А хто розголосив це, на жаль, мені невідомо. Можливо, сам синьйор Савеллі сказав комусь із наших людей, куди їде. Зрештою, я не бачу в цьому нічого поганого.

— А чи він таки їздив до Санта-Ани?

— Це вам скаже сам синьйор Савеллі, — поважно відповів Карло Колона. Він подивився на свій годинник і додав. — Поїзд із Санта-Ани прибуде об одинадцятій тридцять.

— Так! — кивнув Чігола, теж подивившись на свого годинника. Потім узяв трубку радіотелефону і наказав своєму невидимому співробітникові:

— Перевірити в Санта-Ані, коли приїхав туди синьйор Чезаре Савеллі і коли виїхав звідти до Рима.

Карло Колона, який, було, втупив очі в трубку, раптом начебто якось поменшав у своєму кріслі, а може, крісло раптом якось стало вищим і масивнішим.

— Він особисто запевнив мене, що повернеться сьогодні до обіду! — сказав тихо Роберто Тоцці.

— Якщо він вас запевнив, значить, так і буде! — ледь помітно усміхнувся Фелікс Чігола. Оскільки губи його, зовсім тонкі й рівні, були майже непомітні, то й усмішка була невиразна. — Останнє запитання, — сказав він. — Картина зникла вчора, після закриття, тобто після шістнадцятої години?

— Вчора до шістнадцятої години, — статечно відповів Карло Колона, — справжня картина була у своїй рамі. Я пройшов повз цю картину десь за чверть до шістнадцятої. Той тип, Лівіо Перетті, малював, і картина була на своєму місці. Це могли б підтвердити й інші люди.

— Отже, — підсумував Чігола, — картину було вкрадено між четвертою годиною дня вчора і дев'ятою годиною сьогоднішнього ранку. Прошу, скажіть, хто з ваших служителів був у приміщенні в цей час?

— Господи! — знову зблід Роберто Тоцці. — Невже ви, синьйоре, сумніваєтесь у наших служителів?

— Я тільки питаю, синьйоре, нічого більше! — усміхнувся своєю безживною усмішкою Чігола. — Тільки питаю! — повторив він.

— Ну, якщо питаєте, синьйоре, ми вам відповімо! — озвався Карло Колона, до якого повернулася втрачена самовпевненість. — Між шістнадцятою годиною вчора і дев'ятою годиною сьогоднішнього ранку в галереї були, по-перше, обидва швейцари — Августіно і Лоренцо. Вони змінювалися кожні вісім годин. З шістнадцятої години до півночі чергував Августіно. А з півночі до восьмої години ранку — швейцар Лоренцо. Зараз чергує Августіно. Це все про швейцарів. Уночі ми маємо двох охоронців, які теж змінюються через кожні вісім годин. З четвертої години дня до півночі чергував охоронець Марко Монтано. З півночі до восьмої години — Федеріго Нобіле. У нас працюють, але тільки вдень, ще двоє охоронців, одна касирка і один гардеробник. Денні охоронці, касирка і гардеробник приходять близько дев'ятої години ранку і закінчують роботу після четвертої години дня. Вони працюють у денній зміні і, як я зрозумів, вас не цікавлять. У години, які вас цікавлять, між шостою і восьмою ранку в приміщенні були чотири прибиральниці. Цих чотирьох прибиральниць зустрічав і випроваджував охоронець Федеріго Нобіле. Отже, синьйоре, якщо виключимо прибиральниць, у приміщенні чергували четверо: швейцар Августіно і охоронець Монтано — з четвертої години дня до дванадцятої години ночі; швейцар Лоренцо і охоронець Федеріго з дванадцятої години ночі до восьмої години ранку; швейцар Августіно і охоронець Монтано — з восьмої години до дев'ятої години ранку.

— А може, хтось приходив ззовні? — спитав Чігола.

Карло Колона деякий час мовчав.

— Не знаю, чи можна це назвати «приходив», — сказав, вагаючись, він. — Маю на увазі, синьйоре, племінницю Чезаре Савеллі. Оскільки вдома у них тісно, вона приходить інколи в його кабінет готуватися до занять. Вона студентка права, другий рік. Звуть її Луїза Ченчі.

— Ну й що ж? — спитав Чігола.

— Нічого, — відповів Карло Колона. — Вона прийшла вчора за кілька хвилин до шістнадцятої години, а коли пішла, це може сказати вам охоронець Марко Монтано.

— Де живе ця Луїза Ченчі? — спитав Чігола.

— Луїза Ченчі живе на Віа Кола ді Рієнцо, № 170, недалеко від

П'яцца¹ Кавур. Мати її, Вікторія Ченчі, сестра синьйора Чезаре Савеллі.

Фелікс Чігола підняв трубку.

— Приведіть до мене негайно Луїзу Ченчі, — наказав він невидимому співробітникові. — Живе на Віа Кола ді Рієнцо, № 170, недалеко від П'яцца Кавур.

Роберто Тоцці, який досі майже не брав участі в розмові, подивився насуплено на помічника. І твердим тоном, який аж ніяк не відповідав його сумному виразові, сказав:

— Ти погана людина, Карло Колона! Навіщо вплутуєш дівчину в ці брудні справи? — він обернувся до Чіголи і додав: — Вона серйозна дівчина, синьйоре інспекторе, виросла в небагатій, але шанованій родині.

Карло Колона демонстративно кахикнув, а Чігола приставив пальця до лоба і промовив:

— Здається, я щось пригадую!.. Ченчі!.. Енріко Ченчі, звичайно!

— Енріко Ченчі — її батько, — поспішив пояснити йому Роберто Тоцці. — Дуже здібний журналіст і публіцист, убитий, на жаль, два роки тому ультраправими елементами.

— Енріко Ченчі був завзятий комуніст, — злостиво озвався Карло Колона.

— Так, так, я згадав! — промовив з явним задоволенням Чігола. І вигукнув з хлоп'ячим ентузіазмом: — Я пам'ятаю, синьйори, близько п'ятдесяти жертв різних убивств, — знаю їхні прізвища в алфавітному порядку.

Після цієї скороминучої радості він знову поринув у свої турботи. А турботи були незвичайні, бо далеко не кожна крадіжка знаменитих картин збігалася з виборами нового мера Рима.

Після вступних розмов Фелікс Чігола забажав оглянути галерею.

Ми опишемо тільки, як розташовані приміщення галереї, що ж до безсмертних картин і скульптур великих митців Ренесансу, то читач знайде і їхній опис, і їхні репродукції в десятках книг, присвячених цьому винятково цікавому і плідному періодові культурної історії людства. Та мені й незручно висловлювати своє дилетантське судження про речі, на яких я не дуже розуміюся. Свого часу один художник добре сказав: «Швець знай своє шевство, а в кравецтво не втручайся!»

Отже, зовнішні парадні сходи ведуть на площадку з павільйоном та гардеробом ліворуч і з масивними дубовими дверима до кімнати швейцарів — праворуч. Шістьма сходинками вище — двоє дверей, які обертаються. Вони ведуть до вестибюля, вимощеного мармуровими плитами і оздобленого колонадою. В глибині вестибюля два входи: лівий — в обидві експозиційні зали, а правий — у коридор до кімнати адміністрації. Перша кімната — це парадний кабінет директора Роберто Тоцці. Друга кімната — помічника, Карло Колони, а третя, найближча до службового входу, служить кабінетом начальника охорони Чезаре Савеллі. Запам'ятайте добре, що саме ця кімната найближча до службового входу. Навпроти службового входу стоїть лава. Далі — приміщення, де прибиральниці тримають своє причандалля, ще далі — туалетні, чоловічі й жіночі.

Тепер вернімося знову до вестибюля з мармуровими колонами. Ши-

¹ Площа (італ.).

роки сходи з білого мармуру ведуть угору. Через десять сходинок вони розходяться ліворуч і праворуч. На місці, де вони розходяться, є площа, прикрашена двома дорійськими колонами. Тут під стіною поставлено низеньку кушетку з позолоченими ніжками.

Сходи ведуть до експозиційних зал. Одна зала ліворуч, друга праворуч. Запам'ятайте ще одну річ: у глибині правої зали є двері. Через них виходять у коридор, там дерев'яні сходи, які ведуть на горище. Воно служить складом картин, рам, постаментів, приладдя, щоб вішати й укріплювати картини, освітлювальних приладів, прожекторів тощо. Це величезне приміщення, лабіринт з верстатами для роботи і круглими віконцями, наче ілюмінатори, крізь які видно частину П'яцца Навона з скульптурною групою центрального фонтана.

У просторих експозиційних залах розміщено близько двохсот картин. Серед них твори Рафаеля, Тіціана, Веронезе, Корреджо — геніїв Чинквеченто, картини митців раннього барокко, серед яких зіркою є, звичайно, Караваджо. Але в першу чергу нас цікавить «Даная» Корреджо. Вона виставлена у верхній правій залі, праворуч «Трьох грацій» Тіціана, які висять посередині. В той час, про який ми розповідаємо, навпроти картини можна було побачити мольберт, непоказний і пошарпаний, на якому Лівіо Перетті встановив полотно, щоб малювати «Даная». Мольберт, палітра, скринька з фарбами, сам Лівіо Перетті у поношеному оксамитовому костюмі, який давно втратив свій колір, — все це якось не пасувало до того урочистого блиску, який випромінювали картини, особливо «Кошик з фруктами» Караваджо.

Отож Фелікс Чігола зайшов до зали, супроводжуваний помічником Карло Колоною. У масивній рамі «Данай» було полотно Перетті. Копія ще не була закінчена, амур, який стягував покривало Данай, був позначений лише контурами, сама цариця дочка ще не мала волосся, а пишні груди тільки позначені порожніми колами. І все ж той, хто розумівся на живопису, помітив би, що копія обіцяла стати гарною, молодик неначе відчув чари, породжені контрастом між світлом і тінню. Так чи інакше, але враження, яке викликало це полотно по сусідству з Тіціаном і Веронезе, було приголомшливе.

Фелікс Чігола не зупинився перед жодною картиною, не глянув на жодне полотно, він, здавалось, проходив повз рами, в яких нічого не було. Він цікавився розташуванням залів, туалетними, коридорами, сходами. Коли дійшов до «Данай», експерти саме знімали відбитки слідів на підлозі і пальців на рамі. Побачивши полотно Перетті, Чігола вперше усміхнувся. «Жартівник!» — сказав він, маючи на увазі злочинця.

Він обійшов мансардне приміщення, поливився на Віа дель Корсо крізь одне з віконць і зітхнув. Час летів, як на крилах. До виборів лишилися лічені години...

Коли він повернувся до директорського кабінету, Роберто Тоцці мовчки подав йому щойно прийняту радіотелефонограму з Центру. Повідомлялося, що Чезаре Савеллі вчора прибув до Санта-Ани о чотирнадцятій тридцять і зупинився в готелі «Республіка». Цього ранку він виїхав назад у Рим поїздом. Чігола прочитав уголос повідомлення і задоволено кивнув.

— Чим менше запідозрених, тим краще для слідства! — пояснив він. — Ваш Чезаре Савеллі має гверде алібі, його встановила поліція Санта-Ани, отже, він поза грою. Але всі інші пройдуть слідство на загальних підставах!

— Що ви хочете цим сказати?.. — зблід Роберто Тоцці.
— О, синьйоре! — усміхнувся з досадою Чігола. — Це вас не сто-сується. У всякому разі ви тепер теж поза грою, і я гадаю, що ви нам не знадобитеся і надалі. Ви можете приходити, коли хочете, і йти додому, коли забажаєте. Тимчасово ми використовуватимемо, з вашого дозволу, — він знів усміхнувся з досадою, — ваш кабінет як слідчу камеру. Слідство триватиме найпізніше до суботи і закінчиться о тринадцятій годині. Весь цей час галерея буде зачинена, а присутні тут зараз — без вас, звичайно! — разом з синьйоріною Луїзою Ченчі, яку ми чекаємо, залишаться на своїх місцях, тобто в галереї. Постараюся забезпечити всім необхідні вигоди і поживну їжу. — Губи його стислися, обличчя здригнулось, але не можна було зрозуміти, чи це була гримаса, за якою ховалося внутрішнє задоволення, чи просто від нервового напруження: досі жодну крадіжку цінних картин не вдавалося розкрити за якихось три дні!

— Ви серйозно вирішили затримати і мене чи жартуєте? — спитав Карло Колона, тримаючи руки за спиною, щоб не бачили, як вони трем-тять.

— Віднині я запитую, а ти тільки відповідатимеш! — прогарчав Чігола, і в його ясно-синіх очах блиснули злі, коричнево-жовті вогники. Настирлива думка, що такий негідник, як цей прилизаний спокусник служниць, пустить кулю йому в потилицю, не залишала його. — Марш звідси! — гаркнув він. — Коли надійде твоя черга, я тебе викличу!

Карло Колона одразу ж кинувся до дверей стрибком, наче кіт, але перед тим, як зачинити їх, встиг вигукнути, задихаючись від злоби:

— У мене є впливові знайомі! Я на вас поскаржусь!

— Поскаржишся!.. — скривив йому вслід рота Чігола і погрозово покивав головою. Пстім, згадавши про присутність Роберто Тоцці, повернувся до нього й похмуро спитав:

— Ви обідали?

Роберто Тоцці похитав головою. Його так вразив вибух люті стар-шого інспектора римської поліції, що він просто не мав сили вимовити ані слова.

— Тоді йдіть поїжте! — сказав Чігола.

Роберто Тоцці мовчки вийшов, сутулячись, неначе ніс на своїх вузьких плечах увесь філіал музею Боргезе.

Чігола наказав зняти відбитки пальців у кожного з затриманих, а потім — принести їм по порції макаронів і одному апельсину. Сам не торкався їжі.

В «Останній пригоді» Авакума¹, якщо пригадуєте, я описав його пригоді в Сіцилії, де він зустрівся з дівчиною Юлією та двома перепро-дувачами героїну. Я гадав, що, крім сіцилійських пригод, під час його перебування в Італії з ним не сталося нічого цікавого. Та, як виявилось, була ще одна пригода, про яку я й гадки не мав, а він з невідомих причин зберігав про неї повне мовчання.

Перед тим, як виїхати з радянською археологічною експедицією на Памір і в пустелю Гобі, після тієї страшної, але кумедної історії з «ві-русом-утікачем», він передав мені чемодан з записками і дозволив ви-

¹ В серії пригодницьких повістей Андрея Гуляшки, головним героєм яких є Авакум Захов, розповідь ведеться від імені його друга Анастасія Букова.

користати їх, коли знайду там щось таке, що заслуговувало б на увагу. Так як натрапив на його записи про крадіжку в філіалі Боргезе. Це була купа аркушів з нашвидкуруч зробленими записами, кресленнями і рисунками. До цієї купи було додано два знімки, один окремий рисунок олівцем, каталоги музеїв і галерей. Велика частина (близько половини) списаних аркушів була присвячена крадіжці в Боргезе. Деякі з нотаток були зроблені під час самого розслідування, в ті сповнені гарячкового напруження дні. Інші — написані спокійно, мали значно пізнішу дату і позначку — Софія! Він ще довгий час жив спогадами про свої італійські переживання, але чому він не сказав мені ані словечка про ці давноминулі справи — *gracum est, non legitur*¹.

Хочу сказати кілька слів про знімки. На одному знімку була Луїза Ченчі, на другому — її мати, Вікторія Ченчі. Побачивши портрет Луїзи Ченчі, я ледве не скрикнув від здивування. Яка схожість із Красивою феєю, нашою Авророю з «Сплячої красуні»! І мати Луїзи була красуня, але вже змарніла, переживала кінець свого літа... Та й Авакум не був молодий!

Решта цього архіву становила, як я вже згадав, каталоги музеїв і галерей, проспекти, листівки, а також рисунки олівцем, зроблені Авакумом. Один з рисунків зображував Луїзу, але тільки на перший погляд. Якщо придивитись уважніше, то в портреті Луїзи відкривалася Красива фея, виконавиця Аврори з балету «Спляча красуня». Вона була прима-балерина в Софійській народній опері. Увечері після прем'єри Авакум провів її додому і там зазнав щасливих хвилин.

Наприкінці мушу сказати про один курйоз. Серед усіх цих записок, каталогів і знімків був чималий конверт з гофрованого картону. У ньому я знайшов грамофонну платівку з симфонічною поемою Отторіно Респігі «Пінії Рима». Ця річ, присвячена пініям у парку Боргезе і на пагорбі Джаніколо, нагадувала, мабуть, Авакумові приємно проведені там години.

Тепер хочу спинитися коротко на першому італійському періоді життя Авакума. Я б сказав, що він був безхмарний. Кажуть, коли людина ступає на італійську землю, хмари в її душі відразу ж розходяться. Хтозна, можливо й так, але в даному разі навряд чи це була заслуга італійської землі, бо Авакум ступив на неї в гарному настрої. Пом'янувши, він приніс безхмарність із собою. Причину цього треба шукати в доброму закінченні пригоди з Сплячою красунею. Аврора невідомо, не підозрюючи того, пособляла банді шпигунів. Авакум покінчив із шпигунами, а з Красивою феєю провів чудовий вечір. Знову розчарувався, як це з ним бувало звичайно, бо виявилось, що талановита танцівниця — поверхова, легковажна жінка, але що ж... Він вважав за правило не бути прискіпливим, коли важка справа закінчується в цілому щасливо. Це допомагало йому позбутися похмурого настрою і ще раз переконатися, що люди не такі вже й погані. З почуттям, що кінець кінцем добро перемагає і тому життя може піднести приємні несподіванки, він прибув на італійську землю.

Останнім фактором, який повністю розвіяв хмари в його душі, було італійське сонце, Чінквеченто, сердечні люди з народу, і — не на останньому місці — пінії на пагорбі Джаніколо та незрівнянний краєвид,

¹ Латинський вислів: «Написано по-грецькому, тому не можу вчитати». Вживається в значенні: «Це щось незбагненне, чого я не можу пояснити».

який відкривався з його вершини. Звершини пагорба Джаніколо можна було дивитись і на запнутий курним серпанком Рим, і на освітлені на південному заході родючі поля, де притулилася, наче срібне гніздо, вілла «Дорія Памфілі», можна було за допомогою фантазії заглянути коротко і в час, і в історію, щоб фізично відчутися присутність вічності.

Коли хтось думає, що в цей сонячний період свого життя Авакум став веселуном або безтурботним гулякою, то глибоко помиляється. Безтурботність, як ми вже знаємо, була органічно чужа його природі, бо почуття відповідальності пронизувало кожну клітину його душевного світу. За що тільки він не відчував себе відповідальним — і за бідну дитину, яка, ховаючись від поліції, жебракувала на розкішній Віа Вікторія Венего, відведений тільки для багатців, і за шістнадцятирічну вуличну дівчину, що у вечірній час боязко шукала клієнта на набережній Мікеланджело, і навіть за п'яних американських моряків Шостого флоту, які серед білого дня мочилися в басейн фонтана Треві. За що тільки він не відчував себе відповідальним: і за ті випадки, коли хтось хитріший, ніж Харі¹, вислизав з його рук, і за свою необізнаність з того чи іншого виду мистецтва; за що тільки не відчував він себе надто відповідальним!

Був він такий, яким ми знаємо його з попередніх розповідей: похмурий, але великодушний; скептик, але схильний жертвувати собою заради будь-якої доброї людини, яку спіткало лихо; фанатичний шукач істини, готовий в її ім'я відмовитись і від того маленького особистого щастя, яким життя інколи скупко його обдаровувало. І тут, у Римі, куди сучасний світ стікався потоками, щоб кинути погляд на старовину і на велике мистецтво чи то через снобізм (здебільшого), чи щоб віддати їм щире шану, — він залишався незмінно таким же дещо старомодно галантним, яким ми його знаємо, і в манерах, і в одязі. Не розлучався ні з крилатим капелюхом, ні з довгим демісезонним пальтом, хоч і капелюх і пальто вже давно вийшли з моди. Не скидав піджака навіть у нестерпну липневу спеку; досить було й того, що погодився пошити його з штучної тканини, таргалу, замість справжньої вовняної...

Одне слово, перебування в Італії не вплинуло на його вдачу. А що ж у ньому змінилося? Змінилися його самопочуття, настрої, він став емоційнішим, життєлюбнішим, став схожий на людей з італійського півдня — на сіцілійців і калабрійців.

Але через цей «омолоджений» настрій Авакум міг наразитися на небезпеку (а він не мав права ризикувати). Ось чому наш залізний герой, що все життя заперечував класичне *erga humanum est*², допустився деяких помилок. Я розповім про два випадки, коли він повівся нерозважливо, а про решту промовчу.

Одного погожого ранку в другій половині вересня Адакум вийшов прогулятися до П'яцца Барберіні, знову, хтозна в який раз, подивитися фонтан з тритонами, найхимерніший, мабуть, серед славетних фонтанів Рима в стилі барокко. Але, дійшовши до П'яцца дель Пополо з егіпетським обеліском і середньовічними церквами, він згадав, що об одинадцятій годині має зустрітись з Роберто Тоцці у філіалі Боргезе. Часу лишалося мало, тому він вирішив поспішити і глянути тільки на фонтан

¹ Герой повісті «Спляча красуня» з «Пригод Авакума Захова».

² Людині властиво помилятися (лат.).

Треві. Вийшовши з автобуса на перехресті, він попрямував на площу, де співав свою вічну пісню найбільший з римських фонтанів.

Може, тому, що він пристрасно і здавна любив шелест короткого дощу, йому так подобалися і фонтани? Можливо, їхнє шелестіння допомагало забуватись і звучало, як люба серцю пісня. Крім того, фонтани були ще й витворами мистецтва, одухотвореними багатою художньою фантазією. Нептуни, наяди, дельфіни, черепахи, тритони — міфологічні й реальні істоти, вирізьблені з кольорового мармуру і вилиті з бронзи, — оживали в сонячному промінні під водяними струменями. Фонтани — це був казковий світ, створений геніальними руками і буйною фантазією, торжество раннього барокко. Тому, наближаючись до них, Авакум стишував кроки, як робив це в Боргезе, коли підходив, наприклад, до картини Караваджо.

Так і цього разу — він сповільнив ходу, щоб зосередитися для нової зустрічі з найкращою із «пісень вод».

Біля фонтана Треві завжди були люди — і вдень, і вночі. Одні приходили за звичкою, другі — освіжитися прохолодою, що линула від басейну, а треті, туристи, їх було найбільше, — щоб кинути в мармуровий басейн монетку надії. Існувало повір'я, що коли напередодні від'їзду гість кине у прозорі води якусь монету, то доля неодмінно надасть йому приємну можливість відвідати Вічне місто вдруге. Хоч ніхто не вірив у це, адже для містики не було місця в індустріальному суспільстві, що-вечора дно басейну виблискувало, наче вкрите фольгою, від кинутих дрібних монет.

Як і завжди, Авакума не здивувала велика кількість людей, але одна особливість відразу впала йому в око: люди скупчилися на одному місці, а перед ними, якраз навпроти статуї Нептуна, двоє здорованів ретотали, нахилиючись і демонструючи перед публікою якусь свою дивну гру. Особливим тут було те, що публіка мовчала, наче німа, а двоє здорованів зчиняли галас за сто чоловік.

Авакуму досить було одного погляду, щоб схопити або точніше — відчутти характер сцени, яка відбувалася біля підніжжя статуї стародавнього морського бога. Подібні сцени не були рідкістю для сучасного Рима і розігрувалися якщо не біля фонтана Треві, то на П'яцца Навона або на Капітолійському пагорбі, під конем Марка Аврелія, — одне слово, біля чудових пам'яток, де здебільшого товпилися іноземці.

Двоє моряків з Шостого флоту США змагалися, хто плюне далі в басейн, хто влучить у мармурового бога. Хлопці високі, плечисті, затягнуті шкіряними ремнями, в матроських беретах, хвацько зсунутих на потилицю. Вони не були п'яні, просто забавлялися на свій смак. Їм спало на думку перепльовуватись, от вони й перепльовувалися. Замість мішені їм правив мармуровий бог Нептун.

— Алло, хлопчику! — сказав Авакум, схопивши за лікоть того, що стояв праворуч. Голос його був майже тихий, але різав гостро, наче бритва. — Покинь плювати, бо зараз же втоплю твою пику у воду, зрозумів? І щоб тебе не було тут, поки я порахую до п'яти!

Той, що стояв праворуч, так здивовано витріщився на нього, що навіть забув закрити рота.

— Ну, марш! — скомандував Авакум.

Він говорив по-англійськи, хоч володів цією мовою не дуже добре.

Той, що стояв ліворуч, здивувався ще більше і так роззявив рота, що можна було б засунути в нього яйце.

Але кожне здивування має кінець, і наш янкі, оскільки був справжнім янкі, швидко опам'ятався. Він повернувся до свого приятеля і лагідним голосом сказав:

— Томе, слухай-но, чи кинути мені цього типа рибам живим, чи спочатку порішити його? — Про риб він показав за звичкою, як морська людина.

— Задуши його, Бобе! — відповів переконливо Том.

Не встиг він сказати це, як лівий кулак Боба блискавично майнув і мало не відправив Авакума в басейн. Але Авакум умить відхилився, і величезний кулак Боба просвистів на сантиметр від його щелепи. В свою чергу Авакум замахнувся правою рукою, але не для удару, а щоб схопити Боба за комір, смикнути до себе і, вдаривши коліном у бік, штовхнути в басейн. В ту ж мить він ривком нахилився вперед, і Том, який замахнувся, опинився на його спині. Схопивши його за ноги вище колін, Авакум випростався, і голова Тома повисла на півметра від парапета. Він міг, звичайно, розтрити йому голову об камінь, але визнав за краще одним поштовхом відправити нешкодженем до Боба, який тим часом борсався у воді і явно не поспішав вибратися на сушу.

Ця операція, яку я жартома назвав «Захист фонтана Треві від Шостого флоту», супроводилася бурхливими й захопленими вигуками та оплесками багатолюдної публіки. Та поки вигуки ще лунали біля фонтана і чимало рук простяглося для дружнього потиску, Авакум зрозумів, що легковажить безпекою. Тому, швидко подякувавши людині, що підняла його капелюх і тепер послужливо подавала йому, він широким кроком прямував до Віа дель Тритоне, щоб зникнути серед натовпу на Віа дель Корсо. Якийсь молодик, без шапки і в шкіряній куртці, що стояв біля старомодного таксі-купе, енергійно махав йому рукою:

— Синьйоре! Синьйоре!

Таксі працювало на холостому ходу.

— Синьйоре, тікайте, бога ради! — негерпляче гукав чоловік у шкіряній куртці. Коли Авакум підійшов до машини, він енергійно відчинив дверцята і додає: — Рятуйтеся, синьйоре, бо їхня поліція неодмінно піде по ваших слідах, вона цього так не залишить. Та й наша поліція їй допоможе! Будьте живі й здорові, синьйоре! Водій розумна людина!

— Дякую! — схвильовано кинув Авакум, умошуючись на задньому сидінні.

Незнайомий хлопнув дверцятами і, коли таксі дало повний газ, захоплено крикнув йому вслід:

— До побачення, камараде!

Авакум припустився й інших помилок, але я коротко розповім про найголовнішу, оскільки вона могла дорого коштувати йому, або, якщо називати речі своїми іменами, він зробив дурницю, за яку мало не наклав голову. Людина, яка вміла розмірковувати безпомилково, наче електронна машина, цього разу припустилася помилки, якої соромився б навіть звичайний транзисторний кишеньковий комп'ютер. Проте я знову скажу, що в цьому винне все італійське оточення, разом узяті: починаючи від шовкового неба над Фраскати, що задивлялося, як дівча, у ближні два озера; чудові фонтани, які ми згадували вище; Сікстинська капела, де Мікеланджело досяг найвищої точки людських творчих можливостей. Враховуючи все це, мені ясно, чому навіть такі люди, як Авакум, обдаровані здатностями ЕОМ¹, помиляються і в деяких випадках

¹ ЕОМ — електронно-обчислювальна машина.

поводяться просто по-дитячому (як, власне, зробив і наш герой біля фонтана Треві). Ні, думаю я, для того, щоб зовсім не помилятися в тій надто складній обстановці, потрібні не лише якості ЕОМ, треба, щоб людина цілком відмовилася від себе і перетворилася на справжню ЕОМ (або в людину-кібера, як висловлюються деякі математики і фантасти). Це можна зробити, якщо викинути собакам обмежений біологічними бар'єрами людський мозок і пересадити нічим не обмежений штучний мозок — кристали й дротинки, зібрані в інтегральні схеми й відживлені електроімпульсами сонячної батареї, приладнані в зручному місці на тім'ї черепа. Такий штучний мозок називається позитронним (за висловом тих самих математиків і фантастів), і з ним людина ніколи не помилиться. Звичайно, якщо буде кинута собакам і решта людського тіла й на місце тлінних частин будуть поставлені нетлінні гайки й пружинки, залізячки та різні транзисторні прилади, така людина стане ще досконалішою, і тоді будь-яка можливість помилитися буде абсолютно виключена, навіть теоретично неприпустима... Який буде рай, боже мій! Якщо нинішня грішна людина уявить цей майбутній рай непогрішимості, то в неї потечуть слюзи. Так їй і треба, нехай плаче, якщо не здогадається кинути собакам кіберо-мрійників нашого технократичного віку...

Отже, прибувши до Рима, Авакум зупинився в готелі «Віктор Емануїл», а другого дня за порадою друзів найняв мебльовану кімнату на Віа Кола ді Рієнцо, у синьйори Вітторії Ченчі. Цій жінці, що хоч і мала двадцятирічну доньку, як уже відомо читачеві, було тільки сорок років, а на вигляд — і ще менше. Здавалося, це старша сестра її ж дочки. Луїза — тоненька, струнка, з дівочими формами, а Вітторія нагадувала стиглий південний плід. Приваблива жінка. Коли, познайомившись, він сів з нею пити каву в маленькому холі, що правив і за салон, серце його стислося.

Отже, щоб не затримувати нашої розповіді, присвяченої «Данаї» Корреджо, я в двох словах відкрию, в чому полягав «гріх» Авакума. Він упізнав у Чезаре Савеллі, браті Вітторії Ченчі, колишнього розвідника з південного флангу натовської розвідки Років десятих тому в нього була сутичка з цим типом на Чорноморському узбережжі. Він навів довідки й дізнався, що Чезаре Савеллі вже не працює у розвідці. Проте йому однаково слід було негайно залишити дім Вітторії Ченчі, хоч Чезаре Савеллі не подавав знаку, що впізнав його.

Доводжу до відома читачів, що Авакум прибув до Італії з власної ініціативи, за свій кошт для роботи над книгою і щоб відпочити. Він не представляв нікого, крім самого себе, і не мав жодного завдання. І все ж, навіть з точки зору власної безпеки, він не міг залишатися в квартирі синьйори Вітторії Ченчі. Треба було переїхати в інше місце. Рим такий великий! А найкраще було б йому виїхати на його улюблений південь. Для книги, яку він готував, знайшовся б прекрасний матеріал на Тарантському узбережжі і в Калабрії.

Він це знав, але не поспішав залишати Рим. Більше того, він навіть не виїхав з квартири на Віа Кола ді Рієнцо. З цієї симпатичної вулиці до П'яцца дель Пополо так близько, а по набережній так приємно було прогулюватися вечорами з Вітторією чи з Луїзою Ченчі. А інколи з обома. По набережній ходять автобуси аж до пагорба Джаніколо. Це зручність, якою ні в якому разі не можна нехтувати.

Того дня, 26 жовтня, в четвер, коли головний інспектор кримінальної поліції Фелікс Чігола прибув до Боргезе для розшуку викрадача «Данаї», на Віа Косла ді Ріенцо, в квартирі Вітторії Ченчі, Авакум закінчував свій ранковий туалет. Крім нього, в квартирі не було нікого. Луїза побігла до книгарень шукати якийсь підручник, тільки ангорський кіт П'єро мляво тинявся з кімнати в кімнату, час від часу поглядаючи своїми янтарно-зеленкуватими очима на Авакума.

Поправивши ще раз перед величезним дзеркалом вузол галстука, Авакум роздумував, чи знати з вішалки демісезонне пальто чи макінтош, як раптом почув, що хтось тихо наближається до зовнішніх дверей і ще тихіше, але вміло встромляє ключ у замок. У Авакума по спині пробіг дріжд. Він кинувся до порога, крутнув замок і одним махом широко розчинив двері. Це був певний спосіб застукати негідника зненацька ще до того, як він вийме зброю, а з беззбройною людиною Авакум чудово знав, як упоратися.

Біля дверей стояв Чезаре Савеллі, неприємно здивований, з недобрим поглядом сірих очей. Він був такий високий і плечистий, що затуляв своєю спиною всю сходову клітку.

— Ви дуже чемні, синьйоре, але допомагати мені не було потреби! — мовив холодно Савеллі.

— Звичка! — усміхнувся Авакум.

Він відступив, даючи дорогу Савеллі. Після вбивства Енріко Ченчі Савеллі жив три місяці на квартирі своєї сестри, а коли повернувся до власної квартири, забув віддати їй ключ. Цей «забутий» ключ давав йому привід інколи заходити в її дім.

Савеллі зняв плащ і повільно повісив його на вішалку, важко сопучи і кривлячись, неначе у нього болів зуб. Він був неголений, його широке обличчя здавалося потемнілим і втомленим.

— Повертаюся з Санта-Ани, — сказав він, і обличчя його стало ще сумнішим. Оглянувши насуплено квартиранта своєї сестри, він різко спитав: — Луїза тут?

Авакум мовчки кивнув головою на двері, й Савеллі, зрозумівши, що племінниця вийшла мовив м'якше:

— Як ітимете з дому, замкніть двері. Я тут викупаюсь, бо моя колонка зіпсувалася і немає теплої води. — Він попрямував до кімнати Вітторії і, перш ніж відчинити двері, кинув: — Сподіваюсь, моє приладдя для гоління на місці?

— Мабуть, — відказав Авакум. І подумав про себе:

«Ах, якби ти тоді не вислизнув з моїх рук!» І зітхнув. Не було б пізно й тепер, але нема за що, відсутній привід. Та й не входило це в його плани, він приїхав в Італію не для того, щоб узяти реванш.

Авакум знизав плечима з досадою і пішов до своєї кімнати. Йому не хотілося виходити. Спинився перед вікном, задивився в оголені крони дерев, які чорніли на тому боці вулиці, і йому стало ще більше не по собі. В Італії теж часом псується настрої!

Дивлячись на вулицю, здригнувся — позаду рипнули двері. Але тут же заспокоївся, — це П'єро відчинив їх. Метикуватий кіт скакав на ручку, чіплявся за неї лапами і відчиняв сам. Зачиняючи двері, Авакум подивився на кімнату Вітторії і здивувався — і там відчинено. Негідник, мабуть, побував уже в неї.

Авакум вийшов у хол, щоб зачинити двері. Поки він ішов до кімнати Вітторії, до нього долинув шум з ванної. «Пустив кран на всю силу,

хоче якнайвидше прогнати втому!» — подумав Авакум. По темних колах під очима Савеллі він зрозумів, що той не спав цілу ніч.

Підійшовши до напіввідчинених дверей, Авакум не міг стримати професійної цікавості й зазирнув усередину. Відзначив у думці, що Чезаре Савеллі недбало кинув свій одяг на диван. Цей диван стояв біля самих дверей, лише на півкроку вбік, отже, Авакум міг добре розгледіти все, що було на ньому і біля нього, не переступаючи порога і не витягуючи шиї. Зверху Савеллі шпурнув піджак, а під ним, поясом униз, висіли його штани. На килях валялися різні дрібні речі, які, мабуть, випали з штанів: залізничний квиток, кишеньковий пружинний ніж, портсигар і дві монети. Вражало його взуття — не фасоном, фасон був по моді, стандартний. Впадала в очі грязюка, густа і ще не засохла як слід, що налипла між каблуками і підметкою.

Душ у ванній кімнаті працював на повну силу. Авакум повернувся і, поки повертався, погляд його зупинився на кинутому піджаку. Увагу привернула темна пляма на самому краю правого рукава. Її походження могло бути невинним, звичайно, але постать Савеллі, натовського розвідника в минулому і теперішнього організатора банд з «соціального руху»¹ кидала тінь на все. Може, це пляма від автомобільного мастила, а, може, й пляма крові. Авакум вийняв носовичок, послинив один кінець і потер ним замашений край рукава.

Хочу тут же застерегти читача: хай він не думає, що Авакумом володіла маніакальна пристрасть усе обстежувати й розвідувати. Боронь боже! Всі, хто знайомий з його діяльністю, мабуть, знають, що він ставав мисливцем, справжнім, у повному розумінні цього слова, тільки тоді, коли учував здобич. В цей момент, до якого ми дійшли у своїй розповіді, він ще не встиг нічого вчути. Він тільки виявляв інтерес, а інтерес до речей Савеллі легко пояснимий, маючи на увазі постать самого Савеллі. Крім того, існував ще один фактор: інстинкт самозбереження. Савеллі був не з тих, хто заважається перерізати горлянку або послати кулю в потилицю. Авакум мав підстави чекати і того, й іншого, і це посилювало його особливий інтерес до цієї людини.

Повернувшись до своєї кімнати, щоб удати з себе зайнятого, він натиснув кнопку радіоприймача. Була дванадцята година десять хвилин. За звичкою попрямував до вікна, і навздогін йому залунав голос диктора, що читав надзвичайне повідомлення:

«Цієї ночі у філіалі Боргезе було вчинено зухвалу крадіжку. Викрадено картину «Даная» Корреджо. Експерти оцінюють її у суму понад чотириста тисяч доларів. Затримано художника — члена Італійської комуністичної партії і кількох службовців галереї. Слідство провадиться під особистим контролем міністра внутрішніх справ».

Авакума наче вдарило по голові бухом. Картини викрадали й раніше, але такі галереї, як Боргезе, досі не грабували. Звістка про цю зухвалу крадіжку прокотиться по всій Італії. І кожен італієць обуриться, почувши її. Адже витвори мистецтва — це предмет національної гордості. Не слід забувати й того, що за три дні вибори, які матимуть велике політичне значення. Отже, викрадення «Данай» — не випадковість, а політична провокація. Проти кого? В надзвичайному повідомленні було зазначено, що затриманий художник є членом комуністичної партії. Мабуть, цей «натяк» перетвориться в обвинувачення. Авакум

¹ Італійський соціальний рух — Національні праві сили — неофашистська партія, заснована 1947 року.

знав чудово, що в подібних випадках органи правосуддя й офіційні засоби інформації дружно виконують свій антикомуністичний хорал.

У нього промайнула думка, що ініціатором провокації навряд чи міг бути уряд. Ні, він не плекав ніяких ілюзій щодо моральних принципів людей, які правили Італією, просто знав, що урядова коаліція до смерті боїться можливого ефекту — відповіді-бумеранга. Найвірогідніше, думав Авакум, провокацію організували певні урядові кола, які мають тісні зв'язки, — таємні, звичайно, — з італійським «соціальним рухом», тобто з італійськими екстремістами.

А коли так, робив висновок Авакум, ні в якому разі не можна виключити з гри відомого діяча «соціального руху» Чезаре Савеллі, тим більше тому, що він водночас і начальник охорони Боргезе. А якщо він учасник цієї гри, підсумував Авакум, то чи його екскурсія до Санта-Ани не є спробою забезпечити собі алібі й довести, що він поза грою?

Існувало і третє припущення — що затриманому художникові, члену комуністичної партії, провокатори, які пролізли до партії, запропонували викрасти картину... Навіть і в такому випадку (хай бог милує, думав Авакум) Чезаре Савеллі не випадав з гри, залишався в ній. Без сприяння Савеллі задуману провокацію не можна було б здійснити! А поїздка до Санта-Ани була димовою завісою змовників.

Такі болісні й пекучі були ці думки, що обличчя Авакума палало, неначе він підійшов до розжареної печі. Почувши, як той тупотить у холі, він відчинив двері і став на порозі. «Або спробує мене вбити, коли здогадався, що я оглядав його речі, або спробує перетягнути на свій бік, — подумав Авакум. — Одне з двох!»

«Той» справді нагадував божевільного, що задумав убити когось, але здоровий глузд усе ще допомагав йому тримати себе в руках. Його очі лютно палали, наче в ошкіреного вовка, але за вовком стояла невидима Дисципліна з величезним друком у руках.

— Цікаво! — сказав Савеллі, важко дивлячись на нього очима, налитими кров'ю. — Я думав, що вас немає, трясця його матері, а ви тут! Чому, прошу, адже ви мали забратися звідси?

— Мав вийти, — мовив з підкресленим спокоєм Авакум. — Але я подумав, що зможу зробити це пізніше, наприклад, через годину!

— Гм! — озвався Савеллі з посмішкою, з якої наче капала отрута. — Гарні речі приходять вам у голову, хай йому чорт, браво! Авакум помовчав.

Вони перезирнулися, наче боксери після першого удару гонга.

— Це якийсь ідіотизм! — обурився Савеллі. — Невже немає щітки в цьому домі? Перед тим, як ви припхалися сюди, щітка завжди була на вішалці. — Він тримав у руці піджак і безглуздо крутив головою, але не підводив очей до вішалки.

— Ось вона, над вашою головою! — кивнув Авакум. — Я застав її на цьому місці, і, як бачите, вона й досі там!

— А-га! — промовив Савеллі. Він узяв щітку і почав старанно чистити темну пляму на рукаві. — Ну й дурна ж у мене сестра! — сказав він. — Архідурна! Навіщо було їй здавати внайми кімнату? А це кров! — проревів він, мало не сунувши під ніс Авакуму забруднений рукав. — Бачите? Це людська кров!

— Можливо! — відповів з підкресленою байдужістю Авакум.

— Побачивши цю пляму, ви подумали, що я вбив когось? Це ви подумали?

— Нічого я не думав! — заперечив рівним голосом Авакум. — Я звик за півгодини до їжі ні про що не думати.

— Облиште, без хитрощів! Ви подумали, що я вбив людину. Знаю я, про що ви думаєте! Тільки вбивства і кров у вас перед очима!

— Мені від крові стає погано! — лагідно усміхнувся Авакум.

— Нікого я не вбив! — знову проревів Савеллі, але цього разу на октаву нижче, і замовк. — Я комаху не можу вбити, не те що людину! — І раптом голосно, ні з сього ні з того засміявся.

— Те, що ви не здатні вбити, ясно з першого погляду! — усміхнувся Авакум.

— Автобус ударив на моїх очах одного молодика, — сказав Савеллі. — Я допоміг посадити його в машину, яка випадково проїздила там. От звідки і кров.

— Жахливо! — вимовив Авакум. — І де це сталося?

— Недалеко від Санта-Ани.

«Не йде на гачок! — подумав із злістю Авакум. — Але стривай-но, я зараз зіб'ю з тебе пиху!»

— Знаєте, — почав він, — шойно передали по радіо надзвичайне повідомлення.

— Невже? — здивувався Савеллі, продовжуючи чистити піджак. — Надзвичайне повідомлення, кажете?

— Пограбували вашу галерею! — відповів Авакум, пильно дивлячись на нього.

Не підводячи голови, Савеллі вигукнув:

— Коли?

— Вночі.

— Оце так! — Савеллі кинув щітку на підлогу, і піджак повис на його руці. — Що каже поліція?

— Поліція каже, що викрадена картина коштує понад чотириста тисяч доларів!

— Чотириста тисяч?

— А ви скільки думаєте?

— Я нічого не думаю, добродію, бо не знаю, про яку картину мова.

«Не ловиться на гачок, — знову подумав Авакум. — Та на такі «гачки» попався б лише дурень, а не такий мастак!»

— Вкрадено «Данаю» Корреджо, — сказав Авакум.

— Свята Маріє! — вигукнув Савеллі, але доволі стримано. Не можна було зрозуміти, чи це «Свята Марія» висловлює жаль з приводу того, що сталося, чи здивування.

— Вас, мабуть, чекають неприємності, — сказав Авакум.

Савеллі знизав плечима.

— Навряд. Я виїхав учора по обіді і до десятої години сьогоднішнього ранку був у Санта-Ані. Ночував у готелі «Республіка». — Він надів піджак, хоч пляма ще була помітна. Запалив сигарету, помовчав, потім озвався: — За мене, доброго католика, синьйоре, і Свята Ана, і Свята Агнеса, і будь-хто із святих заступиться, якщо я потраплю в біду!

— Вам пощастило! — погодився Авакум. — Можна тільки позаздрити! А чи знаєте ви, що ваша племінниця, синьйорина Луїза, була вчора ввечері до пів на першу в Боргезе? У вашому кабінеті?

Савеллі насупився. Раптом обличчя його почервоніло, і в сіро-синіх очах знову спалахнула лютя.

— Свята Ана мій свідок,— сказав він тремтячим від злості голо-
сом,— клянуся її ім'ям, що викину вас у вікно, коли спитаєте іще щось!
Невже ви гадаєте, хай вам біс, що це ваша червона Софія? Чого це ви
так розбазікалися?

Хто знає, який був би фінал цієї сцени, коли б одна несподівана
поява, що звичайно трапляється у *commedia dell' arte* (згадайте її
персонажів Панталоне, Полішинеля і Скарамуша), коли б одна несподі-
вана поява не привернула увагу обох до подій, які відбулися вночі
в Боргезе.

Отже, двері квартири гучно грюкнули (адже Авакум їх не замк-
нув), і по тонкому килиму в холі зашелестіли поспішні кроки Луїзи.

— Добрий день, дядечку! — привіталася вона ще з середини холу.—
Коли ти приїхав? Добрий день, синьйоре! — звернулась вона до Ава-
кума і подала йому руку, хоч це здавалося досить недоречним: вони
жили в одній квартирі і бачилися сто разів на день.

Щоки в неї розшарілися, вона дихала прискорено, в очах то спа-
лахували, то згасали тривожні вогники, вираз обличчя змінювався що-
секунди.

— Що вас так розхвилювало? — спитав Авакум, неспокійно вдив-
ляючись в її очі.

Луїза розвела руками і раптом опустила їх, наче перебиті.

— Мене заарештували! — сказала вона. Переводила погляд із Са-
веллі на Авакума, з Авакума на килим, соромилася своїх сліз, які набі-
гали під віями. Вона була дочкою Енріко Ченчі, і їй не личило плакати
наче малій дитині.— Зустріли мене біля парадного, один цивільний і
один у формі. «Ви Луїза Ченчі? — Я.— Мусите піти з нами в Боргезе,
синьйорино! — Але чому, з якої речі? — Там вам пояснять, синьйори-
но! — Як так? — Отак, синьйорино, учора ввечері вкрали картину, веде-
ться слідство, тому вас викликають. Ходімо! — Дозвольте мені на хви-
линку піднятися нагору, синьйори...» Вони піднялися зі мною і тепер
чекають біля дверей!

— Не розумію, чого вам так хвилюватися! — знизав плечима Ава-
кум.— Поставлять декілька запитань та й відпустять. Заспокойтеся,
ради бога.

Слова його були спокійні, і від обличчя віяло спокоєм, лише голос
здавався якимсь удавано рівним.

— Господи! — знову розвела руками Луїза.— Адже я вчора ввечері
до пів на першу була там!

— Кілька разів я тебе попереджав, щоб не запізнювалася! — за-
уважив похмуро Савеллі.

Вона начебто не чула його.

— Я була до пів на першу та м! — повторила Луїза.

— І це дає підстави думати, що саме ви вкрали картину? — жар-
тома запитав Авакум.

— Ні, але, здається, вкрали її саме тоді! — похитала головою
Луїза.— Десять близько пів на першу, коли я була там. Вони знають
це! — дівчина заломила руки, але швидко опам'яталася.

Можливо, цьому допомогло те, що у двері забарабанили. Ті двоє
на сходах втратили терпіння.

— Облиште! — вигукнув у нестямі Савеллі. До цієї миті він тільки
супився, але тепер його обличчя сіпалося від нервового тиску.— Облиш-
те, дияволи! — проревів він ще раз, і цього разу його обличчя не почер-
воніло, а зовсім зблідло.

— Синьйоре! — звернувся Авакум до нього. — Ви повинні, здається мені, супроводити свою племінницю до Боргезе.

— Я й без того йду туди! — відповів глухо Савеллі і попрямував до дверей.

Луїза не зводила очей з Авакума.

Він підійшов до неї і легко торкнувся рукою її волосся.

— Господи! — сказала Луїза.

— Нічого страшного! — він погладив її по голові.

Коли вона вийшла слідом за своїм дядьком, Авакум якийсь час постояв посеред кімнати, потім втомлено опустився в крісло, вийняв люльку і неуважно почав набивати її тютюном. З вулиці донісся сигнал поліцейського джипа.

Десь о другій годині дня з боку пагорба Пінчіо наповзли густі хмари. Вони швидко заволокли ще недавно синє небо, і над містом пішов лагідний осінній дощ.

Похмуро стало і в Боргезе. Фелікс Чігола наказав погасити світло в залах, а в мармуровому холі залишив тільки одну люстру. Лампочки цього кришталевого світильника нагадували п'ять самотніх зірок. Чігола знав, що морок пригнічує і що пригнічена психіка легше капітулює. До того ж морок у Боргезе був особливий: величезний простір між підлогою і стелею був відкритий, порожній і глухий. Якщо глянути вгору, здавалося, — ти на дні глибокого колодязя.

О першій годині тридцять хвилин прибули Луїза Ченчі і Чезаре Савеллі, супроводжувані двома поліцейськими. Чігола зустрів начальника охорони ввічливо, але з підкресленим холодком. Людина з досвідом, він знав, що Чезаре Савеллі є посередником між найбільш правими, а це означало, що він близький до мафіозі. І оскільки існувала небезпека посваритися з ними, він бачив в особі Савеллі людину, яка могла наказати якомусь типові, наприклад Карло Колоні, всадити йому кулю в потилицю. Ця «куля в потилицю» болісно засіла в його свідомості, наче куля в лопаті тигра. Він став надмірно дратівливим. Тільки цього разу через складні обставини Чігола був настроєний не тільки проти лівих, а й проти правих, що трапилося вперше в його житті.

— Вам пощастило, — сказав він Савеллі, — що минулої ночі і цього ранку до дев'ятої години ви не були в Римі.

— Ну то й що, — відповів Савеллі з звичною самовпевненістю. — Що змінилося б, якби я залишився в Римі?

— Дуже просто, — скривив губи Чігола, — я б затримав вас разом з іншими.

— Ви, синьйоре, здається, забули, з ким розмовляєте! — підвищив голос Савеллі.

— Навпаки, синьйоре, знаю дуже добре; ви дещо важите у «соціальному русі» і маєте під рукою десяток людей, готових на все.

Сказавши це, він раптом уявив собі «того типа» Карло Колону, прилизаного спокусника служниць, який цілить з пістолета, і хтосьна-чому відчув у потилиці пекучий біль, неначе Карло Колона влучив йому туди. Він струснув головою і насупився. Ось куди завели його ці складні обставини.

— Що ви хочете від мене? — спитав холодно і зневажливо Чезаре Савеллі.

— Від вас хочу,— сказав Чігола,— тільки одного: щоб дотримувалися робочого часу в Боргезе, перебуваючи в моєму розпорядженні з восьмої до дванадцятої, і з другої до шостої.

— Робочий час у Боргезе починається о дев'ятій і закінчується о четвертій по обіді.

— Ну, не сердьтеся! — пом'якшав раптом Чігола.— Ви ж бачите, наскільки важливо для уряду закінчити цю роботу до суботи. Я сподіваюсь на ваші послуги, синьйоре.

— Я зроблю для вас усе, що зможу,— сказав Савеллі, намагаючись завоювати прихильність інспектора.— Хочу, однак, щоб ви негайно допитали мою племінницю Луїзу і відпустили її зразу ж, як тільки вона відповість на ваше останнє запитання.

Та ба! Чігола був твердий, як камінь.

— Дуже шкодую, що засмучу вас,— знизав плечима він.— Я не маю наміру зразу ж відпустити вашу племінницю, синьйоре, оскільки вона — одна з тих небагатьох людей, які були в цьому будинку під час пограбування.

— Але ж вона пішла звідси о пів на першу! — зауважив Савеллі таким тоном, наче Луїза пішла не після півночі, а рано ввечері, коли зразкові учениці повертаються додому, щоб вечеряти з татом і мамою.

— Синьйоре,— відповів Чігола,— я тільки починаю встановлювати, хто коли пішов звідси.

Помовчавши трохи, Чезаре Савеллі сказав:

— Все ж погодьтеся, що для дівчини не зовсім безпечно...

Він не договорив, бо Чігола стукнув кулаком по столу і підвівся:

— Що ви мелете, синьйоре! Яка небезпека? Я поставив карабінерів біля кожного входу, в холі чергуватиме вдень і вночі вартовий, чого ви хочете ще! — Потім, зрозумівши, що говорить з грубою прямою, застїмівся: — Нехай синьйора влаштується у вашому кабінеті, там ніхто її не турбуватиме!

На цьому розмова між ними закінчилася.

Савеллі пішов улаштовувати свою племінницю, а Чігола почав розглядати знімки, читати пояснення і висновки технічних експертів. Експерти виключили проникнення в будинок із зломом. Вікна, ґрати, підлога — нічого не було пошкоджено. На стінах не помітно жодних подрпин. Служба парового опалення користувалася окремим входом і фактично не мала зв'язку з виставочними приміщеннями. Вікна, від стелі до підлоги, були загратовані зовні товстими прутами з витого кованого заліза. На думку експертів, знадвору не могла зсуди проникнути навіть кішка, не те що людина.

Навколо місця викраденої картини, як і в усій залі, не було помічено нічого особливого. На рамі (на знімку місця позначені хрестиками) виявлено сліди пальців Лівіо Перетті. Кнопки, якими полотно Лівіо Перетті прикріплене до рами, стандартного типу,— такі продаються повсюди. На кнопках немає ніяких слідів, що означало: їх натискали пальцями в рукавичках.

Чігола запалив сигарету і замислився. На якого біса злодій (або злодії, це однаково) почепив це ідіотське полотно на раму викраденої картини? Відповідь могла бути тільки одна: щоб виграти час. Порожня рама впадає в очі, відразу ж викликає тривогу, а полотно, хоч яке ідіотське, насамперед викликає цікавість, потім здивування і, нарешті, тривогу. Від цікавості до тривоги минає час. Минає стільки часу, скіль-

ки треба, щоб винести картину з будинку або сховати її десь у приміщенні галереї. Іншого пояснення не може бути! Чігола самовдоволено усміхнувся, погладив підборіддя і відчув, як у його душі, в найдальшому її кутку, щось почало ворухитись, оживати. Можливо, це була надія.

Він покликав начальника групи і наказав йому якнайуважніше обшукати службові кімнати, підсобні приміщення галереї, а також квартири затриманих. Полотно «Данаї» було сховане або винесене з будинку вночі.

Після того Чігола наказав привести Лівіо Перетті.

Роберто Тоцці прийшов незадовго до того, як до Чіголи привели Лівіо Перетті. Він мав вигляд зморений, змарнілий, був схожий на хворого, а хода його була, як у вкрай виснаженої людини. Він сів у кутку біля вікна, навпроти свого величезного письмового столу з червоного дерева, і боязко подивився на Чіголу. Головний інспектор неухважно кивнув йому. Роберто Тоцці чемно сказав йому «дякую». Він не мав особливих підстав марніти, бо генеральний директор прямо йому заявив, що відповідальним за крадіжку його не вважає, але позбавить новорічної премії. Інесса, його дружина, стократно більш земна від нього, як і більшість жінок, зневажливо знизала плечима і сказала, що держава не загине через цю «Даная» і що буде краще, коли він подумає, де вони проведуть наступні різдвяні свята; і хай не обтяжує свою психіку різними крадіжками, бо є поліція, якій платять, щоб вона займалася цими речами. Підбадьорений генеральним директором і натхнений дружиною, він, звичайно, не мав підстав переживати події так трагічно...

Отже, директорський кабінет (стиль ампір з елементами рококо) Чігола перетворив у слідчу камеру. Працював магнітофон під наглядом чергового офіцера. Офіцер виконував одночасно і обов'язки ад'ютанта. Слідство вів Чігола, головний інспектор кримінальної поліції, а Роберто Тоцці представляв сторону, яка нестримно втрачала свої ілюзії.

Прийшов Лівіо Перетті, озлоблений і ображений. Він привітався з Роберто Тоцці, а Чіголу не удостоїв навіть поглядом. Ця демонстративна зневага, мабуть, не зачепила головного інспектора, він звик до всіх можливих почуттів, які поліцейський інспектор викликає у запліднених. Дехто удавав, що готовий упасти на коліна і цілувати йому ноги, другі, здавалося, убили б його поглядом, а треті дивилися на нього, як на порожнє місце, як, наприклад, начальник міської поліції дивиться на сержантів або лейтенантиків. До тих, хто просив милості чи залякував його, він ставився байдуже, наче до меблів; не справляли на нього враження й ті, хто дивився спогорда — це були вельможні особи, багаті тощо. Два роки тому йому довелося допитувати маркіза Джуліо Терраччіні, обвинуваченого в сутенерстві й утриманні будинків розпусти. Маркіз мав з півдужини готелів, стільки ж першокласних ресторанів, броньовану легкову машину «каділлак» і понад сотню проституток, які заробляли йому гроші. На допитах маркіз дивився на нього так, як, можливо, лев дивиться, скажімо, на якогось огидного шакала. І Чігола казав собі, що маркіз має на це право: він маркіз, і найголовніше — дуже багатий. Таким людям дано дивитися на інших згорда, і не треба ображатися.

Тільки одна категорія диваків примушувала його внутрішньо тремтіти і трохи бентежитись — це були люди, які дивилися на нього, як на

порожнє місце: їхній погляд проходив крізь нього, ні на секунду не затримуючись. Їхнє презирство принижувало його до такої міри, що перетворювало в ніщо. Коли його ненавидять або дивляться на нього зверхньо, це Чігола розумів і навіть виправдовував, — таке, мовляв, життя. Але щоб його зневажали, вважали порожнім місцем, — це була загадка, яку він не міг збагнути.

У слабших людей безсилля породжує відчай, а у сильніших, енергійних — жорстоку лютю. Не маючи змоги збагнути мотиви, які спонукали деяких людей ставитися до нього, як до порожнього місця, він озлоблявся і намагався втопити їх, навіть коли усвідомлював, що вони невинні. Він удав, що його не зачепила вбивча зневага Лівіо Перетті, прикинувся, наче не помічає її. Подумаєш! Дуже його турбує, що якийсь там хлопчисько у потертій оксамитовій куртці не вітається з ним... Але в його душі відімкнулися якісь потаємні клітки, і звідти вискочила дюжина вишкірених вовків. Вовки присіли на задні ноги, підняли морди до неба і страшно завили на зірки.

— Дайте ваше особисте посвідчення! — почав Чігола байдужим голосом, розглядаючи нігті.

Лівіо Перетті зневажливо кинув йому посвідчення.

— Чи не можна делікатніше? — не стримався ад'ютант.

— Облиш хлопця, Джованні! — втрутився Чігола, але тоном, який промовляв: «Невже ти не бачиш, що він ідіот? Чого ти хочеш?» Він поглянув у посвідчення, відклав його і спитав: — Як вас звуть, хлопче, де живете і чим займаєтеся?

— Моє ім'я ви щойно прочитали! — відповів Лівіо Перетті з такою гримасою, неначе жував таблетку хініну. Трохи помовчавши, він додав: — Живу на Віа Помпео Магна, № 17, займаю мансардну кімнату біля голубника мого хазяїна, вивчаю живопис в академії мистецтв, студент останнього курсу.

— Хто вас утримує?

— На своєму утриманні.

— Де працюєте?

— Працюю кельнером.

— Відповідайте конкретніше, хай йому чорт! Де працюєте кельнером?

— Звідки мені знати, що ви цікавитеся подробицями! Працюю кельнером у готелі «Республіка», на площі Республіки, навпроти фонтана Наяд. Досить цього?

— Коли ходите на роботу?

— Ввечері.

— Чи кожного вечора працюєте?

— Кожного вечора, крім неділі.

— Ваша працьовитість похвальна. А коли йдете на роботу і коли виходите з ресторану?

— Йду о шостій, а виходжу об одинадцятій. — Лівіо Перетті раптом насупив брови, і очі його спалахнули. — Навіщо, ви задаєте мені такі дурні запитання? — вигукнув він, і його темні південні очі втупилися в аскетичне північне обличчя Чіголи.

— Свята Чечілія! — безмежно здивувався ад'ютант і розвів руки. — Яка зарозумілість! Називати запитання синьйора інспектора «дурними»!

— Стежте за магнітофоном і мовчіть! — обрізав його Лівіо. — Вас ніхто не питає. — Потім знов обернувся до Чіголи і продовжив так са-

мо нервово: — Замість того, щоб бути мені вдячним, — адже я перший виявив зникнення картини і перший сигналізував про це, — ви безсоромно забираєте мій час і, крім того, задаєте мені провокаційні запитання!

Чігола помовчав, задивившись на свої нігті. Ще трохи помовчав і спрямував свій погляд на вікно. Там було видно частину площі і один з фонтанів. Сумно сіявся дрібний дощик, і фонтан здавався зажуреним.

— Ось що, — сказав він, неначе раптом згадавши про Лівіо. — Тепер я буду запитувати вас, а ви відповідатимете. Такий порядок у поліції. Якщо не відповідатимете точно і як слід, ви самі ускладните своє становище і без потреби подовжите своє перебування тут.

— Гаразд, запитуйте! — зітхнув Лівіо і подивився на Роберто Тоцці. Але Роберто Тоцці не ворухнув ні головою, ні очима, він заглибився в свої думки і не чув, про що говорилося.

— З площі Республіки до Помпео Магно далеченько, і я певен, що ви не приходите додому раніше дванадцятої години.

— Інколи взагалі не приходжу! — поправив його Лівіо, визивно нахиливши голову вбік.

— Мова про нормальні ночі, я про них питаю. Коли ви приходите о дванадцятій або після дванадцятої, хто вам відчиняє?

— У цю пізню годину воротарка, як правило, спить, відчиняє її чоловік.

— О котрій годині вчора ввечері пішли ви у свій ресторан і коли вийшли?

— Вчора ввечері я взагалі не ходив у мій ресторан.

— Опишіть мені годину за годиною, що ви робили вчора, куди ходили і з ким зустрічалися, коли повернулися додому, починаючи з четвертої по обіді, коли вийшли звідси.

На це запитання Лівіо Перетті відповів не зразу. Він довго мовчав, можливо, більше, ніж слід у таких випадках. На його смаглявому обличчі виступив піт. Нарешті, він сказав:

— Вийшовши з галереї, я пішов до своєї коханки. Там провів усю ніч.

— Як звуть вашу коханку і де вона живе? — спитав Чігола крижаним голосом.

— Не знаю її імені, а вулицю не пам'ятаю! — засміявся Лівіо.

— Я вам допоможу, — сказав Чігола. — Поки ви пригадаєте, перейдемо до іншої теми. Розкажіть мені докладно, коли і як ви виявили, що картину художника Корреджо «Даная» вкрадено.

— Це можна розповісти кількома словами. Я піднявся до зали, де маляю. В залі нікого не було. Гадаю, що була дев'ята година і три хвилини. Я попрямував зразу до мольберта, бо перший ранковий погляд на малюнок дуже важливий. Перший погляд розкриває безліч речей — і позитивних, і негативних. Очі ще не втомлені, ще не звикли до кольорів, чутливі до всіх нюансів. Можна сказати, що перший погляд визначає роботу на цілий день. Тому я йшов прямо до свого мольберта, зосереджений для цієї першої зустрічі, та коли наблизився, остовпів: рама зяяла порожнечкою. Хтось вирізав полотном...

— На якій відстані ви були від мольберта, коли помітили, що полотно вирізане?

— Крєків за десять.
— Як ви зрозуміли, що полотно вирізане, а не зняте? На відстані десяти кроків подробиці, як правило, не помітні.

— Ви їх не помітите, але тут зовсім інша справа. Я професіонал.
— Кажіть далі.

— Я стояв заціпенілий, підвів погляд на «Данаю» Корреджо і мало не знепритомнів: моє полотно було там, пришпилене кнопками і недбало натягнуте на картину.

— На якій відстані ви були від картини?

— З мого місця до картини було близько п'ятнадцяти кроків.

— З п'ятнадцяти кроків ніякої кнопки не можна побачити. Як ви зрозуміли, що ваше полотно було пришпилене кнопками?

— Ці речі, синьйоре, не розуміють, а відчувають. Я відчув, що моє полотно пришпилене кнопками, і все!

— Поздоровляю вас із такою чутливістю, — сказав Чігола. — Розповідайте далі. Що ви зробили, коли побачили своє полотно на картині Корреджо?

— Підбіг, схопив лівий край полотна, щоб стягнути його, і тоді побачив, що під полотном нічого немає, що рама порожня.

— Ну і що?

— Кілька секунд стояв наче очманілий, а тоді кинувся сходами, щоб повідомити директора.

— Про що його повідомити?

— Що «Данаю» Корреджо вкрадено!

— Полотно було відчеплене чи вирізане?

— Це ви маєте встановити. Я вам сказав, синьйоре, що побачив раму порожньою.

— Чому ви припустили, що картину вкрадено? Чому не подумали, наприклад, що її віддали в чистку чи на реставрацію?

— Припустив найвірогідніше. У нас картини крадуть щомісяця, а чистять раз у чверть століття.

Чігола запалив сигарету, випустив кілька кілець диму і спитав рівним голосом:

— Ну як, згадали ім'я коханки?

— Абсолютно зникло з пам'яті, — зухвало усміхнувся Лівіо Перетті.

— Це може трапитися з людиною, яка має три дюжини коханок і кожного вечора відвідує іншу. Скажіть мені вулицю і номер будинку, де ви провели ніч.

— Я ж вам сказав, що не пам'ятаю!

— Значить, приховуєте?

— Вважайте, як хочете! — Лівіо Перетті раптом спалахнув. — Ви не маєте права запитувати про те, що торкається мого інтимного життя! Що ви собі дозволяєте?

— Поліції й лікарям-венерологам кажуть усе, з початку до кінця. Вийдіть у хол, молодий чоловіче, повторіть це собі сто разів, поки щось пригадаєте, а потім приходьте до мене знов.

Лівіо Перетті кивнув Роберто Тоцці, який все ще удавав, ніби стежить за допитом, і з досить незалежним виглядом вийшов.

— Приведіть охоронця Марко Монтано! — звернувся Чігола до ад'ютанта.

Ад'ютант виструнчився, клацнув підборами і стрімко вибіг. Не минуло й десяти секунд, як з холу почувся сильний шум, залунали збуджені голоси. Роберто Тоцці зблід, а Чігола вибіг у двері. Побачивши, з якою котячою спритністю було це зроблено, Роберто Тоцці зблід ще більше.

Перед очима Чіголи постала дивна картина. Ад'ютант готувався вихопити пістолет, рука його була на кобурі, а навпроти нього жовчно усміхався Лівіо Перетті. До них бігли поліцейські.

— Джованні! — гукнув Чігола. Ад'ютант здригнувся, повернувся на каблуках і виструнчився. — Що це за сцена? — спитав, насупившись, Чігола.

— Хочу застрелити його! — відповів ад'ютант.

— Чому? — поцікавився Чігола.

— Тому що він хотів ударити мене по обличчю!

— Не тільки «хотів», а й справді вдарив. Ось, — вказав Лівіо пальцем на праву щоку ад'ютанта.

— За віщо ти його вдарив? — спитав Чігола.

— Він мене наздогнав і вилаяв, падлюка! — відповів Лівіо.

— Я мушу його застрелити, синьйоре полковнику! — наполягав ад'ютант.

— Ти це можеш зробити, Джованні, на свою відповідальність, звичайно, але тільки при одній умові — коли я закінчу допит. Доведеться почекати!

— Почекаю, синьйоре полковнику, — погодився Джованні.

Коли Чігола поклав руку на блискучу бронзову ручку дверей, він почув, як Карло Колона крикнув з протилежного кінця холу:

— Начальство захищає червону собаку! Як розуміти це?

«Злий і мстивий негідник! — подумав Чігола. — Такий і оком не моргне, якщо вирішить всадити комусь кулю в потилицю!»

Він натиснув ручку і ввійшов.

Марко Монтано, який шанобливо стояв посеред кабінету, люб'язно йому вклонився.

— Марко Монтано, скільки років ти вже служиш у Боргезе?

— Цієї осені буде двадцять, ваша ясновельможність!

— Не називай мене «ясновельможність», Монтано! Якщо хочеш поставити щось перед моїм ім'ям, називай мене просто «полковник».

— Розумію, синьйоре полковнику!

— Який маєш військовий чин?

— Сержант, синьйоре полковнику! Артилерії!

— Ну, сержанте, у війні брав участь?

— Так точно, синьйоре полковнику, бив пімців біля Падуї, коли вони відходили в Австрію; біля Удіне, коли тікали з Югославії, та в інших місцях.

— Гм... І якщо ти так довго служиш у Боргезе, чи не здогадуєшся, як це сталося з картиною?

— Ні, не здогадуюсь, синьйоре полковнику!

— Може, кого-небудь підозрюєш?

— Хаї боронить мене свята Марія, такого гріха не беру на душу.

— Ну, гаразд! О котрій годині ти заступив на чергування вчора?
— Як завжди, синьйоре полковнику, о шістнадцятій годині. О шістнадцятій годині Ніколо Алфієрі передав мені другий поверх, а Федеріго Нобіле — перший. Ніколо Алфієрі вночі не чергує.

— З ким із швейцарів ти заступив на чергування?

— З швейцаром Августіно, синьйоре полковнику.

— Поясни мені, Монтано, як ви охороняєте вночі галерею, якщо вас усього двоє — ти і швейцар?

— Нас троє, синьйоре полковнику, бо і швейцар Лоренцо теж з нами, тільки він спить у швейцарській, поки знову надійде його чергування. Отже, синьйоре полковнику, вдень у галереї чергують троє охоронців: Джустініані, Палантієрі й Ніколо Алфієрі. Вночі вартують один швейцар і один охоронець. Навіщо більше, коли в будинок неможливо пробратися? Швейцар сидить на стільці у вестибюлі і час від часу заводить годинник. Цей годинник незвичайний, він працює лише одну годину, і якщо на шістдесятій хвилині ти його не заведеш, клята машина зупиняється і ніяке чудо не може її зрушити. Ранком приходить контроль і питає, чому, наприклад, ти заснув, скажімо, о другій годині? Хіба так охороняють галерею, в якій картин на мільйони? І підписують тобі звільнення. Відколи я в Боргезе, троє швейцарів було звільнено і двоє охоронців.

— Невже й охоронці заводять годинник?

— Еге ж, звичайно, синьйоре полковнику! А як же інакше?

— Гаразд, швейцар сидить на стільці у вестибюлі. А ти де сидів учора ввечері?

— Де завжди, синьйоре полковнику! Навпроти коридора, який веде до адміністрації та службового входу. Там перед моїми очима і коридор, і великий хол. Ніхто не може вийти в зал, щоб я його не побачив, і ніхто не може пробратися непоміченим службовим входом. Ця справа хитро влаштована, тому стільки часу все йшло без пригод. Як сталася вночі ця подія, не розумію!

— Ти сказав, Монтано, що ніхто не може пробратися непоміченим через службовий вхід. А чи двері службового входу замикаються на ніч, і в такому разі, в кого зберігається ключ? Чи ключ залишається у дверях?

— Ми тримаємо двері службового входу завжди замкненими. Вдень ключ у чергового охоронця, який наглядає за холлом і коридором. Якщо хтось дзвонить ззовні, черговий охоронець відчиняє. Вночі ключ від службового входу у чергового швейцара.

— Скільки ключів від службового входу і в кого вони?

— Всього два ключі, синьйоре полковнику, один у начальника, синьйора Чезаре Савеллі. Другий ключ вдень — у чергового охоронця, а вночі — у чергового швейцара. Цей ключ не виносять з приміщення.

Якийсь час Чігола мовчав, глибоко затягуючись сигаретою. Потім спитав:

— Ти вчора ввечері був у першій зміні, так?

— Так точно, синьйоре полковнику.

— Хто був черговий швейцар?

— Августіно, синьйоре полковнику.

— Так. Ти не чув чи не бачив чогось особливого під час свого чергування?

— Нічого, синьйоре полковнику.

— Може, хтось дзвонив на службовому вході або заходив?

Монтано раптом змовк. Він вийняв носовичок, витер шию і якось змучено подивився на двері.

— Чужі люди не дзвонили й не приходили, синьйоре полковнику!

— А своя людина не з'являлася тут? — нахилився вперед Чігола.
— Брат? Сестра?

— Я застав тут синьйорину Ченчі, племінницю синьйора Чезаре Савеллі.

— Луїзу Ченчі?

Монтано ствердно кивнув.

— Ну, гаразд, а коли пішла звідси синьйорина Луїза Ченчі, Монтано? Ти їй відімкнув?

Монтано похитав головою.

— Луїза Ченчі пішла після мене, синьйоре полковнику. Відімкнув їй швейцар Лоренцо.

— Привести швейцара Лоренцо! — наказав Чігола. — А ти, Монтано, сядь ось на цей стілець. Ти літня людина, краще тобі посидіти.

— У якому році ти народився, Лоренцо?

— У тисяча дев'ятсот двадцять п'ятому.

— Чи служив у солдатах?

— Три роки карабінером в Туріні.

— Учора ввечері ти заступив після Августіно?

— Я.

— Коли ти відімкнув синьйорині Луїзі Ченчі?

— Я не бачив синьйорини Луїзи Ченчі.

— Монтано, чуєш, що каже Лоренцо?

Монтано знову витер шию.

— Лоренцо, — почав він злякано, — адже я передав тобі ключа від службового входу? І Августіно був, і він чув і бачив.

— Ти дав мені ключа, Монтано, і сказав: «Лоренцо, мій шалапут засну на лаві, шкода мені його будити, а коли він прокинеться, відімкни йому!» Про синьйорину Луїзу Ченчі ти не мовив і слова. Я і не бачив її, і не відмикав їй!

— А як же вийшла синьйорина? — розвів руками Монтано.

— Я і синьйорини не бачив, і твій племінник не попадався мені на очі! Коли я о першій годині пішов оглянути коридор, на лаві нікого не було. Двері службового ходу були замкнені.

— Нічого не розумію! — зітхнув Монтано. Він розстегнув верхній гудзик на своєму мундирі і глибоко вдихнув повітря.

Поки вони розмовляли, Чігола вдвлювся в нього як орел-стерв'ятник у свою здобич, і брова над його правим оком двічі підскочила.

— Нічого, Монтано, не хвилюйся! — сказав Чігола. — Все з'ясується, все стане на своє місце! Коли прийшов твій племінник? О котрій годині?

— Об одинадцятій годині, синьйоре полковнику. Я тільки-но завів годинника.

— Як звуть твого племінника, Монтано?

— Мого племінника звуть Маріо Чіветта, синьйоре полковнику.

— Скільки йому років, де працює і де живе?

— Маріо двадцять три роки, ніде не працює, місяць тому жив на Віа Амалія, 53. Він міняє квартири через місяць-два, синьйоре полков-

нику, тому кажу жив. Один бог знає, чи ще тримає цю квартиру... Мій племінник пропадає людина, синьйоре полковнику.

Монтано похилив голову. Його посивілі пишні вуса опустилися на нижню губу, і він став схожий на монгола.

— Ну, не переживай так! — сказав Чігола. — Адже ти солдат!

— Він у мене єдина близька людина! — зітхнув Монтано, не підводячи очей від килима. — Інші померли.

— Усі ми померемо, — сказав Чігола. — Де працює Маріо Чіветта? Я спитав тебе, Монтано, але ти нібито забув відповісти мені.

— Що вам відповісти, синьйоре полковнику, коли Маріо ніде не працює... Тиняється з негідниками, курить марихуану, канючить у туристів, пиячить... Двічі поліція затримувала його за дрібні крадіжки... З поганою компанією спізнався, синьйоре полковнику! Здружився з пропащими людьми.

— Чого він приходив до тебе вчора ввечері? Що сказав, тобі? Просив грошей?

— Він завжди просить у мене грошей, коли приходить. Він, власне, за тим і приходить, просити грошей. А вчора ввечері — нічого. Свята Ана свідок — уперше нічого в мене не попросив. Тільки сказав, що йому погано, і спитав, чи можна прилягти ненадовго на лаву. Я сказав йому, лягай. Хіба я міг відмовити?

— Ну, а потім? — спитав Чігола.

— Коли настала дванадцята, я хотів випроводити його; пішов, дивлюся, а він спить. Я ж сказав вам, синьйоре полковнику, мені шкода було його будити. Я дав ключа Лоренцо і кажу: відчини йому, коли прокинеться.

— Ніякого Маріо я не бачив! — нахмурився Лоренцо.

— А синьйорину Луїзу Ченчі? — нагадав йому Чігола.

— Ані Луїзи, ані Ченчі! — розсердився Лоренцо.

— Ану, напруж трохи свою пам'ять, Монтано! — сказав Чігола. — Чи не забув ти часом ключ у дверях?

— Як можна, синьйоре полковнику! — обурився Монтано, і обличчя його почервоніло. — Скоріше я голову свою забуду, ніж ключа. Я двадцять років служу в Боргезе, і нехай скаже синьйор директор Тоцці, чи забував я коли-небудь ключа!

Усі обернулися до директора.

— Ні, це виключено. Марко Монтано не міг зробити такої помилки! — промовив Роберто Тоцці. Він кашлянув, охрипнувши від хвилювання. — Виключено! — повторив він.

— У такому разі, — сказав Чігола, — лишається тільки одне пояснення: Маріо Чіветта мав власний ключ.

— Звідки матиме Маріо власний ключ, синьйоре полковнику? Хто йому зробить? Ключ від службового входу секретний. Щоб зробити другий, слюсареві неодмінно потрібна модель. А де він знайде цю модель?

— Поки що це — єдине пояснення! — сказав похмуро Чігола.

Він якийсь час помовчав, потім наказав привести Луїзу Ченчі.

Коли Луїза ввійшла до кабінету, Роберто Тоцці підвівся і люб'язно запропонував їй свого стільця. Вражений її красою, ад'ютант роззявив рота і забув зачинити двері, а Чігола вирішив не нагадувати Роберто Тоцці, що тепер він тут хазяїн і що тільки він має право запрошувати будь-кого сидати. Чігола роздивлявся дівчину досвідченим оком, вона йому сподобалася. але він згадав Чезаре Савеллі — людину з темним мишулим і сумнівними зв'язками нині. Одне його слово, і той собака, той прилизаний тип, поцілить йому в потилицю. Він мимоволі помацав своє тім'я і відчув у роті гіркий присмак.

— Луїзо Ченчі, — почав Чігола, — ми хочемо, щоб ви відповіли на два запитання. Перше: коли ви вчора ввечері пішли звідси. І друге: хто відімкнув вам двері службового входу — охоронець Федеріго чи швейцар Лоренцо?

— Я пішла додому о дванадцятій п'ятнадцять. Ніхто мені не відмакав, бо двері службового входу були відімкнені.

У вухах Чіголи немовби задзвонили урочисті дзвони. Він переможно подивився на присутніх і задоволено потер руки. «Чи не казав я вам, що той тип, Маріо, мав ключ від дверей службового входу? Схопив картину (яку його співучасник заздалегідь зняв), відімкнув двері службового входу і вийшов собі на вулицю!»

Чігола вирішив, що тримає нитки злочину в своїх руках. Сповнений радості, він насилу стримався, щоб не ляснути себе долонею по лобі. Маріо, звичайно! Це справа його банди!

— Розкажіть нам докладніше, як ви вийшли! — сказав Чігола. Він хотів пити насолоду маленькими ковтками. — Чи не спало вам на думку пошукати охоронця Федеріго? Чи не промайнув хоча б раз швейцар Лоренцо?

Хіба міг припустити Чігола в цю мить, що вся чудова будова його гіпотези раптом завалиться?

— Я не бачила ні Федеріго, ні Лоренцо, — відповіла Луїза. — Та якщо вас цікавить, чи не справило на мене враження щось особливе, я скажу. На лаві, що навпроти службового входу, на цій лаві, — вона подивилася співчутливо на Монтано, — спав його племінник Маріо. Він лежав на спині з роззявленим ротом і страшенно хрпів. Я злякалась і швидко побігла до дверей. Вони були прочинені, хтось щойно вийшов, не зачинивши за собою. Не бачила я у замку ніякого ключа. Вийшла і я, але щільно зачинила двері.

У кабінеті запанувала мовчанка. Дощ посилювся, краплини тихо й тужливо стукотіли в шибки.

Хто ж вийшов з приміщення перед Луїзою? Чому залишив двері прочиненими? Яка роль Маріо в цьому випадку і чи справді він спав, чи тільки удавав і навмисно «страшенно» хрпів? І чи скоро він вибіг слідом за Луїзою непомічений, скориставшись тим, що двері незамкнені?

Раптом Чігола пожвавішав.

— Луїзо Ченчі, — звернувся він до дівчини, — коли ви вийшли з кімнати свого дядька, чому пішли до виходу, а не до швейцара Лоренцо? Ви ж знаєте, що ключ від службового входу у швейцара?

Луїза трохи подумала, потім знизала плечима.

— Не знаю! — відказала вона збентежено. — Просто не можу й сама собі пояснити.

— Дарма, — сказав Чігола. — Я дам вам час подумати. Я терплячий. — Він помовчав, запалив сигарету, випустив кілька розірваних кілець диму і раптом спитав, неначе кинувся на свою жертву: — Може, хтось приходив до вас? Може, ви розмовляли з кимось? Може, відчиняли комусь?

Луїза мовчала. Мабуть, запитання Чіголи ображали її, тому й не хотіла відповідати.

— Завтра мені скажете, — похитав головою Чігола. — Видно, сьогодні вам не хочеться розмовляти. — Він повернувся до Роберто Тоцці й великодушно усміхнувся. — Закінчимо сьогоднішній допит, професоре? — І оскільки Роберто Тоцці невиразно кивнув, він додав: — Завтра продовжимо!

Коли Луїза вийшла і з вулиці почулося, як ляснули дверцята поліцейського джипа, Авакум запалив люльку, пройшовся за звичкою кілька разів уперед і назад по кімнаті. Щось муляло йому душу. Збентежений цим, він схопив демісезонне пальто і прожогом вискочив на вулицю.

У найближчому кіоску Авакум купив екстрені випуски столичних газет. Усі вони на перших сторінках жирними заголовками повідомляли про крадіжку в Боргезе. Та якщо урядові офіціози замовчували партійну приналежність Лівіо Перетті, то видання правих екстремістів підкреслювали цю обставину категорично і з великою люттю. Більше того, пророкували, що слідство принесе, мабуть, досить «неприємні несподіванки для червоних» і що «нитка слідства може привести й до більш відомої особи, представника червоної еліти».

Був час обіду, але Авакум не пішов на П'яцца Навона, до ресторану «Лавароне». В першому кафе, яке трапилося йому по дорозі, він випив велику чашку кави і швидко повернувся до своєї квартири. Як завжди, коли йому треба було розв'язувати важку задачу, він став під душ і кілька разів пускав то нестерпно гарячу воду, то крижану. Потім надягнув халат, другу річ, з якою не розлучався (першою була люлька), сперся ліктем на стіл і на газеті «Іль секоло д'Італія», глашатай найправіших, накреслив логічну схему, яка, на його думку, відбивала видимі й невидимі чинники крадіжки в Боргезе.

«Італійський соціальний рух» — Боргезе — «Даная» (Лівіо Перетті — Луїза Ченчі) — Х — (вибори) — ІКП.

Авакум виходив з засновку, що крадіжка в Боргезе — політичний злочин, організований правими екстремістами і (мабуть) здійснений провокатором (Лівіо Перетті). Далі. Думати, що екстремісти організували цю скандальну крадіжку, щоб дискредитувати партію напередодні виборів, — помилково. Вони чудово знають, що народ ні в якому разі не ототожнить молодика на ім'я Лівіо Перетті з мільйонною ІКП! Народ з досвіду знає, що в будь-якій партії і в будь-якому русі, навіть найідеальнішому, є якась «паршива вівця». Але ж одна така вівця не споганить усієї отари.

Далі. Під час наступних виборів обиратимуть не уряд, а мера, тобто одну конкретну особу. Отже, дискредитація має бути спрямована на особу, найненависнішу для екстремістів, особу, якої в даний момент вони найбільше бояться. Хто може бути цією особою напередодні виборів?

Звичайно, кандидати від червоних.

Навіть без прозорих натяків екстремістського органу, що нитка приведе до якоїсь особи, приналежної до червоної «еліти», Авакум прийшов би до висновку, що Х — це П'єтро Фальконе.

Щоб здогадатися про це, не треба мати геніальної інтуїції — кожна політично грамотна людина могла дійти цього висновку. Авакум знав дуже добре, що його логічне «рівняння» — тільки засновок, що вказує, в якому напрямку слід шукати справжніх злочинців. Хто організатори, чи брав Лівіо Перетті участь у цій афері, де в даний момент переходять «Данаю» і, передусім, як буде використано крадіжку картини для досягнення головної мети — скомпрометувати П'єтро Фальконе. Це були «невідомі», ці «Х», «У», і «Z», які він мусив розкрити, щоб урятувати честь П'єтро Фальконе і не дати змоги екстремістам досягти своєї мети.

Авакум навіть не замислився, чи варто братися йому за це діло, чи не вскочить він у халепу. Він знав, що під загрозою опинилися і люди, і святá для нього справа, знав, що його чекає складна й напружена гра — цього було досить, щоб відчутти кожною клітиною душі: він не може і не повинен стояти осторонь. У нього було задосить причин кинутися в погоню за сарною, зображеною на його старогрецькому келиху, за тим символом істини, яка «вічно біжить поперед людиною» і за якою «людина вічно женеться».

Але не забуваймо: він жив у чужій країні і не мав ні потрібних для такої справи засобів, ні помічників. Він приїхав як археолог, збирати матеріали для своєї книги. Коротко кажучи, в нього були зв'язані руки. А як може людина із зв'язаними руками боротися?

Та й часу було обмаль. На те, щоб викрити організаторів, злодія (або злодіїв), знайти картину, розкрити змову проти П'єтро Фальконе, він мав усього лише півтора дні.

Звичайно, з точки зору логіки йому краще було б не втручатися в цю справу. Але є люди, які думають якнайлогічніше, а роблять навпаки. Ця дивна особливість відрізняє людину від машини. Від людини завжди можна чекати чогось несподіваного, якихось непередбачених, ризикованих рішень — на відміну від машини, і це, здається мені, найлюдяніша її риса.

Отак Авакум вирішив узятися за справу.

Я не хотів би говорити багато про те, що муляло йому душу. Пригадуєте, це сталося одразу після того, як Луїза вийшла і він почув, як ляснули дверцята поліцейського джипа? Нехай читач сам здогадується, що то було. В одному тільки я хотів би запевнити його: які б почуття не воскрешала Луїза в душі Авакума, він ніколи й ні за яких обставин не дозволяв собі думати про неї так, як чоловік про жінку. На відміну від багатьох людей він умів замикати свої почуття, тримати за дев'ятьма дверима і за дев'ятьма замками. Фігурально висловлюючись, він був володарем багатьох підземель і камер, а ключів мав більше, ніж будь-який тюремник. Брязкав ними, але не випускав жодного в'язня на світ божий.

Вітторія повернулась осяйна і жагуча, як липневий день, і Авакум сказав собі, що те почуття до Луїзи з'явилося в його душі тільки тому, що вона страшенно схожа на свою матір і нагадувала, мабуть, про її весну. Це пояснення йому сподобалося, і він сказав собі, що у

світі почуттів немає нічого недоступного для дослідження. Потім розповів Вітторії про події в Боргезе і про те, що Луїзу затримано.

Вітторія, як кожна італійка з народу, зустріла звістку про затримання дочки з гідністю і навіть гордістю. Але при тому заплакала гіркими сльозами. А коли Авакум нагадав їй, що біля Луїзи перебуває її дядько, він не залишить її без захисту і що, зрештою, все це непорозуміння з'ясується, вона витерла сльози, і крізь вологу, яка сповнювала її очі, блиснули злі вогники.

— Прошу тебе, не говори про Чезаре! — вигукнула вона. — І взагалі не згадуй його імені!

— Не згадувати твого брата? — здивувався Авакум.

— Ніякий він мені не брат!

— Не розумію! — сказав Авакум

— Це легко пояснити! — зітхнула Вітторія. — Чезаре — зведений син мого батька від другої дружини! — пояснила вона з нотками огиди в голосі. — Він мені такий чужий, що коли б помер завтра, я не пролила б жодної сльозини! Він не тільки спільник тих вироdkів, які вбили мого чоловіка, він один з їхніх верховодів. Недолюдок! Через три місяці після того, як я поховала чоловіка, він хотів був зайняти його місце в моєму ліжку... Луїзин дядько! — Вона задихнулася від хвилювання, потім знов вибухнула плачем.

Було сумно, але Авакум лишився задоволений.

Цього вечора Вітторія і Авакум запросили на вечерю Роберто Тоцці з дружиною в ресторан «Лавароне», поблизу П'яцца Навона. Маємо відзначити, що між двома родинами існувала давня дружба, яку смерть Енріко Ченчі не тільки не порушила, але, здається, ще більше зміцнила. Хоч Інесса була легковажна, а Вітторію вважали інтелектуалкою, вони поважали одна одну, і пояснити це, можливо, слід саме різницею в їхніх темпераментах. Кожна знаходила в іншій те, чого їй самій не вистачало.

Авакум, як друг обох Ченчі, швидко ввійшов в їхнє коло. З Роберто Тоцці він проводив багато годин у розмовах про мистецтво доби Ренесансу, галузь, у якій Роберто був «король», а Авакум — скромний аматор. З Інессою, з якою в нього не було спільної теми для розмов, він здебільшого танцював.

Оскільки Роберто Тоцці був зморений після напруженого дня, Авакум узяв таксі і сам поїхав за Інессою Тоцці. Роберто Тоцці і Вітторія пішли віднести Луїзі шаколад і нейлоновий спальний мішок. Шаколад і спальний мішок мав передати Роберто Тоцці, бо тільки він зберіг право заходити до Боргезе в будь-який час.

Чекаючи їх, Авакум і Інесса пили джин, а потім пішли на терасу, де грав естрадний оркестр. Танцювали довго. Коли Вітторія повернулася і зупинила свій погляд на палаючих щоках Інесси, її знов охопив сумний настрій, і, щоб позбутися його, вона замовила собі великий бокал віскі з льодом.

Після вечері Авакум попросив Роберто Тоцці розповісти йому докладно про перший допит — що саме питав інспектор Фелікс Чігола і як йому відповідали запідозрені. Авакум сказав Роберто Тоцці:

— Є в мене, професоре, один приятель, знаменитий криміналіст. З десяти заплутаних випадків дев'ять розплутує безпомилково. З десяти вбивць тільки один вислизне, решта дев'ять потраплять йому в

руки. Такий спеціаліст! Від нього я навчився деяких тонкощів у ремеслі детектива.

— Навіщо це вам? — скептично усміхнувся Роберто Тоцці.

— Якщо ви, професоре, інформуватимете мене вчасно і точно про хід слідства, як ви це зробили цього вечора, я спробую знайти викрадену «Данаю», і ви одержите свою новорічну премію.

— Господи! — розвів руками Роберто Тоцці. — Хто сказав вам про премію?

— Хіба це має значення? — усміхнувся Авакум. Про премію розповіла йому Інесса.

Роберто Тоцці зітхнув.

— Викрадення «Данаї» — це втрата для нації, — сказав він. — А про мої особисті неприємності не варто згадувати.

Після того, як генеральний директор пообіцяв йому не звільняти, він знову відчув смак до красивих слів.

— Якщо я знайду «Данаю», ви і пані Тоцці відзначите різдвяні свята набагато веселіше! — тримався своєї прозаїчної лінії Авакум.

— Але, друже мій, як ви знайдете «Данаю», коли не маєте співробітників і діятимете без помічників?

— Зате Чігола має. Ви інформуватимете мене про роботу спеціалістів, і я використовуватиму їхні висновки.

— А хіба так можна?

— Чому ж не можна? Адже газети теж повідомлятимуть публіку про ці наслідки, тільки з запізненням.

Роберто Тоцці якийсь час мовчав.

— Пробачте, — сказав він, — але це нагадує дитячу гру!

— Дарма, — знизав плечима Авакум і весело усміхнувся. — Адже і в євангелії сказано приблизно так: «Будьте, як діти, й ви ввійдете в царство небесне!»

— Не маю настрою жартувати! — зітхнув Роберто Тоцці.

Подали каву і коньяк. Треба було розплачуватись, і Роберто Тоцці спохмурнів: нечемно, щоб ^ілюземець виймав гроші! Він кивнув офіціантові, як, мабуть, кивнув би самому ангелу смерті, але офіціант зробив заперечливий жест і вказав головою на Авакума. Роберто Тоцці правильно зрозумів цей жест, і йому здалося, що важкий тягар падає з його спини, але ж треба було зберігати гідність, і він мовив, хоч і не дуже категорично:

— Тоді дозвольте мені, синьйоре, заплатити за себе і за дружину!

— Не турбуйтеся! — махнув рукою Авакум. — У мене тут точний рахунок, і на моєму столі ніколи не беруть готівкою!

— Шкода! — заперечив Роберто Тоцці, але тоном людини, яка вирвалася з пастки.

Вони підвелися.

Коли вийшли на вулицю, Авакум тихо сказав Роберто Тоцці:

— Телефон-автомат за десять кроків від галереї. Прошу вас подзвонити мені завтра о десятій годині. А якщо по ходу слідства виявиться щось нове й важливе, дзвоніть мені в будь-який час.

— Ви дивна людина! — мовив Роберто Тоцці, огледівшись навколо. — Бачу, що ви схильні піддаватись ілюзіям. А втім, усі ви... гм, маєте цю рису! — Він помовчав, потім сказав твердо: — Гаразд, якщо наполягаєте, подзвоню.

Авакум дружньо потис йому руку і тут же додав:

— До речі, ви не могли б мені дати архітектурні й інженерні плани галереї?

— Це куди легше! — сказав Роберто Тоцці, і вперше цього дня в його голосі прозвучали горді нотки. — У мене є ці плани! Торік мали зробити деякі зміни в інтер'єрі й опалювальній системі, у зв'язку з цим я і взяв для ознайомлення додому всю папку з архітектурно-інженерними планами. Вам пощастило: я їх досі не повернув! Ходімо до мене випити кави, і ви одержите плани.

Перш ніж залишити галерею, Фелікс Чігола попередив свого ад'ютанта Джованні: той відповідає за Луїзу головою, а якщо спробує приставати до неї, його понизять у чин сержанта. Знаючи, що шеф не кидає слів на вітер і ніколи не погрожує даремно, а також турбуючись про свою офіцерську кар'єру, Джованні вирішив вжити таких заходів, які б перешкодили будь-яким зальотам навіть з власного боку, якщо, не дай боже, він втратить розум. Він витурих Карло Колонну, помічника Савеллі, до швейцарів Августіно і Лоренцо. Охоронців Монтано і Федеріго відправив у кімнату Карло Колони, поруч з кабінетом Савеллі. Луїзу залишив у кабінеті її дядька, а Лівіо Перетті виділив лаву навпроти службового входу. Лівіо Перетті нахабно заявив, що він і сам обрав би собі саме це місце, навпроти кімнати Луїзи, бо не довіряє поліції і тому мусить пильнувати.

Біля парадного і службового входів ад'ютант поставив пости. В холі сам розмістив обох охоронців — навпроти сходів, які вели у верхні зали, і навпроти кабінету Роберто Тоцці, де влаштував собі спальню і командний пункт. Призначив сержанта своїм заступником і начальником караулу й лише тоді дозволив собі піти повечеряти.

Він повернувся через годину, вислухав рапорт сержанта і задоволений пішов спати у свій «апартамент». Витончене рококо в кабінеті Роберто Тоцці неначе оніміло перед двома начищеними до блиску чоботами, які самовдоволено виставили свої халяви під кришталевою люстрою.

До півночі все йшло нормально. З кімнати швейцарів долиняло хрюпіння, яке дуже нагадувало те, що лунало з кімнати охоронців. Але скоро після півночі вартовий біля сходів у верхні зали раптом здригнувся і відчув, як по його спині й плечах пробіг дроз. Йому здалося, що нагорі хтось гатить кулаками у віддалені двері і виє хрипким голосом. Потім усе раптово стихло. Вартовий подумав був, що йому це причулося, але шум повторився. Вартовий вихопив свисток і шалено засюрчав.

Йому здалося, що засюрчав він з усієї сили, тому дуже здивувався, коли його напарник, що стояв біля кабінету Роберто Тоцці, повільно наблизився до нього і спитав сонним голосом:

— Джакомо, що тобі спало на думку? Навіщо бавишся з цим свистком?

— Як це бавлюсь, я засюрчав по-справжньому!

— Не мороч голову! — сказав Анджело.

— Нехай допоможе тобі свята Марія! — похитав головою Джакомо. — Я сюрчав з усієї сили, а ти кажеш, що я бавлюсь!

Поки вони так розмовляли, до них підійшов сержант.

— Хто дозволив вам сходитися і розмовляти? — спитав він. — Якщо лейтенант прокинеться, знаєте, що буде?

— Синьйоре сержант! — виструнчився Джакомо. — Я засюрчав, бо згори було чути, як хтось гатить кулаками і виє!

— Та невже?! — здивувався сержант. Він не чув свистка і збентежився. І щоб не подумали, що він глухий, спитав: — Через що ти підняв тривогу?

— Він каже, — озвався Анджело, — що нагорі хтось гатить кулаками.

— Я двічі чув, як хтось гатить кулаками і виє, синьйоре сержант! Сержант недовіриливо подивився вгору.

В цю мить, наче підтверджуючи слова Джакомо, згори знову долинув якийсь дивний шум, але на цей раз він нагадував далеке мукання корови або вола, здавалося, аж з-за пагорба Джаніколо.

— Гм! — сказав сержант.

— Чули? — зрадів Джакомо.

Анджело мовчав.

— Мабуть, це вітер! — сказав сержант. — Інколи вітер виє, наче людина, а іншим разом реве, як віл. Проте, — він подивився на Анджело, — сходимо нагору, щоб совість наша була чиста.

Поки вони піднімалися сходами, Джакомо вдивлявся у свисток, якого тримав на долоні, і дивувався: він мав би засюратити так, щоб його почув і мертвий у могилі. «Ну й свисток!» — розізлився він і сказав сам собі, що завтра, коли повернеться в дільницю, сховається в льоху і перевірить його силу.

Сержант і Анджело спустилися вниз. Сержант сказав, що нічого немає і що той шум, мабуть, од вітру, який дме надворі. Але на всяк випадок доповість лейтенантові.

Остання частина ночі минула спокійно.

П'ятниця, 27 жовтня.

Чігола прокинувся в поганому настрої. Згадав ще в напівсні, що йому лишалося якихось кілька годин, щоб виявити крадіїв «Данаї», і йому стало не по собі. Він уперше відчув, що на світі немає нічого нещаднішого від календаря: неначе якийсь коток космічних розмірів котиться неспинно і все підминає.

Надворі було хмарно, перішив дощ.

Роберто Тоцці сів на своєму вчорашньому місці біля вікна. Він чекав, що Чігола заговорить з ним, але інспектор зосереджено читав бюлетень, де наводились дані про пригоди, які сталися минулої ночі. Одним повідомленням він так зацікавився, що прочитав кілька разів, і щоразу в його очах спалахували все яскравіші вогники. Було видно, що повідомлення розворушило його. Він викурив сигарету, щоб заспокоїтись, але видно було, що настрій у нього поліпшився.

— Хочете, перш ніж розпочати нові допити, ми підсумуємо наслідки вчорашнього дня? — звернувся він до Роберто Тоцці.

— О, будь ласка! — озвався Роберто Тоцці. — Слухатиму вас з великим задоволенням!

«Слухатимеш, коли ні на що інше не здатний!» — посміхнувся Чігола і розпочав:

— Ми з'ясували, що в середу по обіді і вночі проти четверга в галереї були швейцари Августіно і Лоренцо, а також охоронці Марко Монтано і Федеріго Нобіле. Чергували парами: Августіно з Монтано і Лоренцо з Федеріго. Близько четвертої по обіді до галереї зайшла Луїза Ченчі. Чергували Августіно і Монтано. Незадовго до кінця їх чергуван-

ня, десь о пів на дванадцятю ночі, у галерею приходить — теж через службовий вхід — племінник Монтано Маріо Чіветта. Опівночі заступає на чергування пара — Лоренцо і Федеріго. Марко Монтано передає ключ від службового входу швейцарові Лоренцо і просить його відімкнути двері, коли його племінник виспитьсся і піде додому. О першій годині ночі швейцар Лоренцо виявляє, що племінник Монтано зник і що двері замкнені. Про Луїзу Ченчі він нічого не знає, бо Монтано забув йому сказати, що синьйорина залишилась в кімнаті свого дядька. Йому взагалі ніхто не сказав про її присутність у галереї. Луїза Ченчі каже, що коли вона вийшла з дядькової кімнати, двері були прочинені, вона скористалася з цього і пішла додому, не сказавши ні Лоренцо, ні охоронцеві Федеріго. Можна припустити, що саме таким способом пішов і Маріо Чіветта.

Якщо вірити синьйорині Ченчі, постає запитання: хто відімкнув двері службового входу, хто вийшов на вулицю, не зачинивши їх як слід. Потім треба з'ясувати: хто замкнув двері? Якщо Луїза Ченчі не має ключа і Маріо Чіветта не має ключа, хто ж замкнув двері за ними?

А якщо не вірити Луїзі Ченчі, ми можемо припускати всяке. Наприклад, що вона відімкнула двері своїм ключем і вийшла разом з Маріо Чіветта. Якщо взяти до уваги це припущення, ми повинні спитати себе: чому Луїза Ченчі і Маріо Чіветта виходять потай, не повідомивши про це чергових? І відповісти собі: потай з галереї виходять люди, коли виносять щось крадене!

Якщо ви пригадуєте, я спитав учора ввечері Луїзу Ченчі, чому, виходячи з кімнати свого дядька, вона пішла не до швейцара, який відімкнув би їй двері, а прямо до службового входу? Хіба їй було заздалегідь відомо, що двері відімкнені? Ви пригадуєте, що на це моє запитання вона не могла відповісти задовільно.

Отже, синьйоре, з точки зору логіки сумніви схиляються зараз найбільше до пари: Луїза Ченчі — Маріо Чіветта. Але ви скажете: а Лівіо Перетті? Перший свідок? Цей синьйор не бажає повідомити органи влади, де він провів ніч проти четверга, саме ту ніч, коли вкрадено вашу «Данаю». Ні, сеньйоре, я не забув Лівіо Перетті і визнаю, що не маю ні бажання, ні наміру забувати його. Більше того! Зараз я розіграю з ним таку сцену, що ви умліватимете від задоволення, хай йому біс! Терпіння. Я ще не зібрав досить фактів, щоб викрити злочинця, але що по-робіш! За один день усього не з'ясуєш!

Неначе хмара пробігла по обличчю Чіголи. Він помовчав і махнув рукою.

— На все свій час. Головне, що початок уже є. Це важливо, синьйоре! Як бачите, і в мене є свої труднощі, чи не так?

— О, так! — пробурмотів Роберто Тоцці. Він настільки збентежився, що голос його було ледве чути.

— А тепер, — сказав Чігола, — щоб закінчити перший тур, треба послухати ще двох — Федеріго і того... Карло Колону. Потім ви побачите сцену, про яку я вам казав!

— Федеріго, з якого часу ти служиш у Боргезе?

— Та цього року в червні мине десять!

— Чи був ти солдатом?

— Обійшлося, синьйоре інспектор!

- Чи зауважували тобі за порушення службових обов'язків?
- Було таке двічі.
- Чергував ти вночі проти четверга?
- Чергував, синьйоре інспектор!
- Коли заступив на чергування?
- О дванадцятій годині, після Монтано.
- Разом з Лоренцо, чи не так?
- Точно так!
- Сидів на своєму стільці й роздивлявся навколо?
- Така моя робота, синьйоре інспектор!
- Ну, якщо це твоя робота, то що ти помітив десь о першій годині? Що справило на тебе найбільше враження?
- Ніщо не справило на мене враження, синьйоре інспектор!
- Ану, пригадай!
- Признаюсь, синьйоре інспектор, що до першої години я почував себе не зовсім добре.
- Що ти хочеш сказати, Федеріго?
- Хочу сказати, що в мене дуже боліла голова і мені хотілося спати, тому й попросив Лоренцо, щоб він придивлявся, поки я очуняю! Так погано я почував себе вперше, синьйоре!
- Ти диви... А чому, Федеріго? Що з тобою сталося?
- Скажу, синьйоре. Вино, яке ми пили з синьйором Колоною, трохи мені зашкодило.
- Де ви пили з синьйором Колоною, Федеріго?
- Є одна маленька таверна на Віа Аренул, поблизу річки... Та ви не подумайте хтось-чого, синьйоре! Яке там пиття... Синьйор Колона пригостив мене склянкою домашнього вина, і це все! Хіба я міг перед чергуванням пити?! Та хіба й синьйор Колона дозволить мені? Синьйор Колона запросив і Лоренцо, але він не прийшов, бо йому ліньки.
- Значить, до першої години тобі було погано, так?
- Боліла голова, але потім минулося.
- І в цей час Лоренцо пильнував?
- Пильнував, синьйоре... Та що там можна було побачити?!
- Нічого особливого, Федеріго. Хіба тільки те, як двоє або троє осіб зайшли і вийшли через службовий вхід!
- Що ви кажете, синьйоре!
- Марш звідси, йолопе! Марш!

— Розкажіть мені, пане Колона, як ви провели день у середу, з четвертої години по обіді до півночі.

— З четвертої до п'ятої я був дома. З п'ятої тридцять до сьомої був у кіно «Савойя», де наше товариство «Молода Італія» організувало зустріч із старими фронтовиками. З сьомої до дев'ятої був у ресторані «Савойя», де наше товариство давало вечерю старим фронтовикам. Потім пішов додому і там подрімав до одинадцятої. Об одинадцятій пішов перевірити чергових у Боргезе і запросив Федеріго на склянку вина. Я одержав пляшку вина від родичів і хотів випити її в товаристві. Пили на Віа Аренул, а потім Федеріго пішов до Боргезе, заступаючи на чергування, а я пішов додому. Оце і все.

— Скільки вина випив Федеріго?

— Федеріго випив тільки одну склянку. Я йому стільки налив.

— Як вплинуло на вас вино?

— Вино було дуже міцне. Від двох склянок у мене зашуміло в голові. А я ж умію пити!

— Як ви п'єте, не знаю, і це не цікавить мене, але видно, що ви поганий начальник, Колона! Якщо ви ходите з своїми підлеглими в таверну, ви поганий начальник! Я подам рапорт до управління музеями, щоб вас перевели на нижчу посаду.

— Ще вчора я зрозумів, що ви проти мене, синьйоре!

— Плюнь, щоб не наврочити, Колона! Плюнь, щоб я й справді не нагострив на тебе зуби!

— Я не з лякливих, синьйоре!

— Джованні, виведи його, а то в мене сверблять руки! Марш звідси!

— Бачите, професоре, — звернувся Чігола до Роберто Тоцці, — пригладжений, прилизаний, а в душі — негідник! Такий тип здатний на будь-яку підлість. Якщо схоче вбити, він не стрілятиме відкрито, в обличчя, ні! Він цілитиме в потилицю! З засідки, з якогось темного кутка, коли людина нічого не жде. Бах, і все!

— Жакливо! — зітхнув Тоцці.

Мало того, що на його світ барв і світлотіней упала темна тінь, у нього пробралися злодії та вбивці, які стріляють із засідки! Боже милостивий! Що лишилося від шістдесятих років, коли всім здавалося, що над бідною Італією сходить сонце нового Відродження!

Ад'ютант Джованні привів Лівіо Перетті. Молодий чоловік не втратив ані грама своєї гідності, він увійшов у кабінет упевнено і з легким роздратуванням на обличчі, як людина, в якій надокучливі гості даремно забирають час. Як і вчора, він кивнув Роберто Тоцці, а на Чіголу глянув, як на порожнє місце.

— Так-то воно, — кивнув Чігола, який з досвіду знав, що кінець кінцем візьме своє. — Якби ви були вихованою людиною, то привітали б нас з «добрим ранком». Чи можу спитати, як ви провели ніч?

— Не можете, синьйоре. На запитання інтимного характеру не відповідаю.

— Гаразд! Тоді дайте відповідь на друге запитання. Чи пригадали ви, нарешті, ім'я й адресу вашої коханки, в якій були з четвертої години по обіді в середу до восьмої години вчора вранці?

— І друге ваше запитання, синьйоре, теж інтимного характеру. Вважайте, що я нічого не можу пригадати.

— Гаразд. У такому разі, почнемо з учорашнього ранку. Отже, ви прокидаєтесь біля вашої коханки, бачите, що час пізній, одягаєтесь і поспіхом біжите до Боргезе, щоб продовжити свою роботу. О дев'ятій годині заходите з першими відвідувачами. Потім?

— Я вже сказав вам учора! Скільки разів розповідати одну і ту ж історію?

— Значить, о дев'ятій годині заходите з першими відвідувачами?

— Ну, гаразд, заходжу з першими відвідувачами!

— Джованні! — звернувся Чігола до ад'ютанта, — приведіть швейцара Августіно!

Чігола подивився на Роберто Тоцці і навіть підморгнув йому. А делікатний професор мистецтвознавства внутрішньо почервонів від цього підморгування і відчув, що йому стає жарко. Що ж, хіба у середньовіччі кат не підморгував публіці, перш ніж повести свою жертву на плаху?

— Августіно, чи знаєш ти цю людину? — Чігола вказав головою на Лівіо Перетті.

— Аякже, синьйоре! — Августіно широко усміхнувся. — Він наш постійний відвідувач!

— Що ти розумієш під «постійним»?

— Приходить регулярно, синьйоре! Щоранку й опівдні!

— Отже, щоранку... Ану пригадай, чи бачив ти вчора вранці, що він прийшов разом з першими відвідувачами?

— Вчора вранці... Не розумію, що ви хочете сказати, синьйоре!

— Чи бачив ти, що він о дев'ятій годині прийшов до галереї, чи бачив ти його серед відвідувачів? Чого ти придурюєшся? — вибухнув Чігола.

Августіно збентежено переводив погляд з Лівіо Перетті на Чіголу, навіть двічі облизав губи і, нарешті, знизав плечима.

— Здається, я не бачив його з першими... Іншим разом, коли приходить, скаже мені «Здрастуй, Августіно!» або всміхнеться, а вчора вранці наче я його й не бачив... А там — хтозна!

— Що значить «хтозна», чорти б тебе взяли? Був він серед відвідувачів чи не був?

— Не був, синьйоре. Не пригадую, щоб був.

— Оце вже відповідь. О дев'ятій годині, коли ти почав пускати відвідувачів у галерею, його не було серед них. Що ви скажете, Лівіо Перетті?

— Нічого. Що ви хочете, щоб я сказав?

— Він твердить, що не бачив вас серед відвідувачів.

— Це його особиста справа.

— А чи знаєте ви, що це означає?

— Що?

— Те, що він не бачив вас з відвідувачами, означає, що ви були в галереї, що ранок застав вас у галереї, що ви провели ніч з середи на четвер у галереї! Хай йому біс, це означає, що в середу, коли зачиняли галерею о четвертій годині, ви не пішли додому, а залишилися всередині!

— І залишившись усередині, я вкрав картину Корреджо «Даная», чи не так?

— Зажди! — підніс руку Чігола. — І до цього прийдемо.

— До чого? — найжачився Лівіо.

— Насамперед з'ясуємо, що в середу по обіді ви не пішли додому, а залишилися в галереї. Ви провели ніч у галереї, а ранком удаєте з себе невинне ягня, начебто щойно прийшли і, підбігши до мольберта, виявляєте, що картину «Даная» вкрадено! Біжите сходами прямо до дирекції і здійсмаєте галас: «Шукайте злодіїв!»

— Шукайте картину! Я не ідіот, щоб думати насамперед про злодіїв.

По обличчю Чіголи пробіг нервовий дрож, але він швидко оволодів собою.

— Я маю ще один факт, ласкавий молодий синьйоре, який доводить досить цікавим способом ваше перебування в Боргезе. Хочете почути?

— Горю з нетерплячки! — сказав Лівіо Перетті.

— Ви залишили сліди своїх пальців на склянці для води в кабінеті

Чезаре Савеллі, в тому кабінеті, де Луїза Ченчі в той час готувалася до заняття. Що ви скажете про цей цікавий факт?

Роберто Тоцці впустив газету, що правила йому віялом, але замість того, щоб простягти руку за нею, затулив рота, а потім почав розслабляти вузол галстука, неначе раптом відчув, що йому душно.

— Час уже не займати мене дурницями, а відпустити додому! — сказав Лівіо Перетті. — З якої склянки я п'ю воду і де проводжу свої ночі — це моя особиста справа, і ви не маєте права розпитувати мене про це. Якщо я порушив правила внутрішнього розпорядку в Боргезе, то готовий сплатити відповідний штраф, і все!

— Знайшли час і місце для комедій! — розсердився Чігола. Він міг усе перенести терпляче, тільки глузування виводило його з себе. — Приведіть Луїзу Ченчі! — стукнув він по столу. — А ви, — звернувся він до Лівіо, — не поспішайте сміятися. Найкраще сміється...

— ...хто сміється останній! — весело перебив його Лівіо. Ввійшла Луїза Ченчі.

Вона трохи зблідла, і краса її здавалась особливою. Очі стали більшими, глибшими, в їхній глибині неначе світилося м'яке і далеке сяйво загадкового вогню. Так сяють мільйони невидимих зірок Чумацького шляху. На відміну від Лівіо, вона привітно кивнула всім, і хоч її усмішка не була адресована ні до кого, кожний відчув, що вона усміхається саме йому.

Чіголі теж здалося, що вона усміхається йому, і хтосьна-чому, вперше з давніх часів, йому стало незручно. Неначе він сів на чуже місце і його помилково вважали кимось іншим.

— Чи знаєте ви цього синьйора? — спитав її Чігола, вказуючи на Лівіо.

Ті двоє перезирнулися і раптом, наче по команді, зареготали.

— Цей синьйор — мій наречений! — відказала Луїза.

Запала одна з тих мовчанок, про які ніхто не знає, скільки вони триватимуть і коли скінчатися.

А дощ усе перішив по шибках, наче йому не буде ні кінця ні краю.

— Ми думали перекинутися кількома словами, — почав Лівіо, — але, глянувши на годинника, я побачив, що вже минула п'ята година. Галерея зачинена. Побалакали ще трохи, а о десятій Луїза попросила, щоб я пішов додому, аби нас не побачили й не подумали казна-чого. Щоб не викликати зайвих розмов, я вирішив постояти якийсь час у невеликій комірчині біля туалетних, а коли Луїза піде додому, знову пробратись до кабінету Савеллі й там залишитися до ранку. Але Луїза затрималась, і я задрімав на стільці. Раптом чую — Монтано влаштовує когось спати на лаві навпроти службового входу. Засвітив запальничку і побачив, що вже близько півночі. Вирішив перевірити, чи пішла додому Луїза. Не встиг вийти, як почув, що наближаються швидкі кроки. Хтось зайшов до жіночого туалету. О дванадцятій п'ятнадцять цей хтось вийшов, відімкнув двері службового входу і швидко вибіг на вулицю. Через кілька хвилин після цього вийшла і Луїза, я впізнав її по цоканню каблучків. Ну й затрималася ж вона! Я плюнув на будь-яку обережність, спить той на лаві, чи не спить, заскочив до кімнати Савеллі, погасив світло і ліг спати, замкнувши двері на ключ. О дев'ятій годині ранку, коли Монтано розмовляв з Августіно, я побіг на

верхній поверх і тоді побачив мою мазанину, накинуту на раму «Данаї» Корреджо. Все інше вам відомо.

Луїза сказала:

— Ви спитали вчора, синьйоре, чому я пішла зразу до службового входу, знаючи, що ключ від дверей, як правило, у когось із охоронців. Бо чула, як відчинили замок і хтось вийшов. З прочинених дверей потягнуло холодом. Я почувала себе винною, бо був пізній час, можливо, тому й вирішила піти непомітно, але виходячи, як сказала вам учора, добре причинила двері.

Чи повірив Чігола цим визнанням? Він просто не встиг їх обміркувати. Йому сповістили дві новини. Насамперед телефоном його повідомили, що Маріо Чіветту знайшли вночі з перерізаним горлом. Труп виявили недалеко від П'яцца Навона. Тільки-но Чігола поклав телефонну трубку і подумав, що треба викликати Монтано, як до кабінету влетів сержант, помічник Джованні. Він доповів інспекторові, що на горіщі знайдено вбиту людину.

Чігола наказав усім залишатися на своїх місцях, а сам пішов глянути на труп. Повернувся за десять хвилин. Особу вбитого встановили відразу. Це був Енріко Пінеллі, фальшивомонетник, якого поліція розшукувала вже два роки. Його вдарили кастетом у лоб, між бровами. На думку Чіголи, який розумівся на ранах, смерть настала нескоро після удару. В кишенях убитого знайшли в'язку відмичок.

Що спільного мав цей Енріко Пінеллі з «Данаєю», як пробрався у Боргезе і хто його вбив? Хто вбив Маріо Чіветту і чи мали ці два вбивства якийсь зв'язок між собою?

Обмірковуючи ці питання, Чігола запитав Лівіо Перетті, хто доручив йому зняти копію «Данаї». Лівіо відповів, що доручення йому дав П'єтро Фальконе, кандидат комуністичної партії на посаду мера Рима.

— Копія — речовий доказ для слідства, — сказав Чігола. Він звелів Джованні принести полотно в кабінет і повідомив Роберто Тоцці, що тим часом припиняє слідство і відновить його, одержавши висновки судово-медичної експертизи. Тобто годині о п'ятій.

Роберто Тоцці виконав свою обіцянку: подзвонив Авакуму по телефону. Але трубку взяла Вітторія Ченчі. Вона сказала професорові, що Авакум сьогодні вранці поїхав до Санта-Ани.

— До Санта-Ани? — здивувався професор.

Вітторія підтвердила це і сказала, що Авакум запросив його на обід у ресторан «Лавароне».

Авакум запропонував Роберто Тоцці сісти в круглій малій залі ресторану. Вона виходить у літній сад, тому в холодну пору в ній мало відвідувачів. А втім, місце затишне і зручне. По широких шибках перебив дощ, бігли струмки води, і каштани в саду, якщо дивитися на них з приміщення, неначе плавали в тумані. Ця сумна картина гнітюче діяла на Роберто Тоцці, який і без того мав невеселий вигляд, але Авакум почував себе чудово і їв з добрим апетитом.

Коли настав час десерту і кави, Авакум запалив люльку і попросив професора розповідати. Показання Лівіо розсмішили його, а заява Луїзи про те, що Лівіо її наречений, викликала на його обличчі кислу гримасу. Мабуть, його занепокоїло її майбутнє. Він став неуважний

і задивився у звивисті й прозорі хвилі тютюнового диму. Роберто Тоцці подумав, що ця історія з «Данаєю», певно, набридла Авакумові. Адже крадіжка в Боргезе не обходить його особисто. Проте Авакум попросив його повторити слова Чіголи про рану Енріко Пінеллі: «Удар кастетом у лоб між бровами».

Чи від склянки випитого вина, чи тому, що дощ діяв на нього гнітюче, професор поринув у похмуру задуму і здригнувся, коли Авакум спитав його, чи піде він з ним до П'єтро Фальконе.

— До П'єтро Фальконе? — перепитав здивовано Роберто Тоцці.

— Авжеж, — сказав Авакум. — Він ваш колега і приятель і мій добрий знайомий.

— Колега... Так, можливо! — усміхнувся невпевнено Роберто Тоцці. Натяк на його дружбу з відомою людиною і тишив його і лякав. — Нам одночасно присвоїли вчений ступінь, але Фальконе пішов у політику, а я залишився з книгами. Для мене політика чужа... Та їй і не потрібні такі... — Він не закінчив.

— Познайомитися з політикою ніколи не пізно, — усміхнувся Авакум.

Роберто Тоцці сказав:

— Навряд чи П'єтро Фальконе зможе нас прийняти, якщо ви не домовилися про зустріч із ним заздалегідь. Знаєте, який він зайнятий? Адже післязавтра вибори, невже ви забули?

— Друже, — усміхнувся лагідно Авакум, — все влаштовано. Взятися за цю справу я попросив синьйору Вітторію Ченчі, і вона виконала своє завдання чудово. У П'єтро Фальконе найбільший каталог творів етруського мистецтва і зокрема етрусської кераміки, а вам відомо, як я цікавлюся нею. Оскільки я післязавтра їду на південь, то попрошу його допустити мене до своїх книг хоча б на одну годину.

— Ви їдете на південь? — вигукнув Роберто Тоцці, але без особливого захоплення.

Він подивився на шибку і зітхнув.

— Засидівся в Римі, — сказав Авакум.

— А викрадена «Данає»? Адже ви обіцяли щось зробити!

— Звичайно, друже! — засміявся Авакум, і сміх його був більше ніж підбадьорливий. — Невже ви припускаєте, що я не виконаю своєї обіцянки?

— Якби я не відчував, що ви хороша людина, то подумав би, що це лихий жарт! — сказав Роберто Тоцці.

— І допустилися б великого гріха! — насварився на нього пальцем Авакум. Помовчавши, він додав: — Лихі жарти, як багнетна атака піхоти — остання спроба виграти бій. Я рідко вдаюся до цього жахливого засобу.

— Господи! — втупився в нього Роберто Тоцці здивованим і збентеженим поглядом. — Якби я не знав, що ви археолог і мистецтвознавець, я б подумав, що ви військовий.

— Дякую за комплімент! — відповів Авакум. — Ви й гадки не маєте, як я поважаю людей, що вміють сміливо зазирнути в очі смерті.

— Ох, пощадіть мене! Не нагадуйте про війну! — озвався Роберто Тоцці. Його батько загинув на Східному фронті, а дід наклав головою в Галичині під час першої світової війни. — Я питав вас про «Данаю», а ви мені про військове мистецтво!.. Не хочу вас ображати, але мені весь час здається, що ця крадіжка для вас — лише жарт!

— Мати божа! — розвів руками Авакум. — Що ви кажете?! Про який жарт може йти мова, коли вже є два трупи? Невже чекати третього?

Не можна було зрозуміти, чи він говорить серйозно, чи жартує, тому Роберто Тоцці вирішив промовчати.

— Може, вже час іти? — спитав він.

— Так, нам пора до П'єтро Фальконе! — сказав Авакум.

П'єтро Фальконе жив на Віа Монсерато, під дахом старого семи-поверхового будинку. Його трикімнатна мансардна квартира була так забита книгами, альманахами, каталогами і папками з репродукціями, що для письмового стола і кількох крісел у стилі рококо майже не лишалось місця. Спальня, склеписте віконце якої дивилося на захід, на лівий берег Тібру, була заставлена шафами; між них ледь втиснулася канапа в стилі ампір із чорного дерева. На ній спав господар. Кабінет був круглий, ротондою, але шафи розрізали його на прямокутники. В середньому прямокутнику, наче центр всесвіту, червонів письмовий стіл Фальконе. Високий і грубий монастирський стілець стояв біля столу неначе чернець-пустельник біля маркіза, вирядженого в оксамитові штани й атласну жилетку.

Перед входом у квартиру стояли двоє здорованів з дебелими палицями в руках. Хоч Фальконе і попереджав їх, вони уважно оглянули гостей, особливо Авакума, який, завдяки своєму довгому й широкому макінтошу, очевидно, викликав у них деяку підозру.

П'єтро Фальконе зустрів гостей сердечно, запропонував їм сигарети і коньяк, але тут же попередив, що ввечері його чекають ще три передвиборні зустрічі і часу в нього обмаль.

— А ви не боїтеся повертатись пізно додому? — запитав його Авакум. — На вас можуть напасти фашистські молодчики.

П'єтро Фальконе усміхнувся.

— Це виключено! — похитав він головою. — Наша робітничка міліція цілодобово на посту. Десять чоловік чергують у кондитерській навпроти. На сходах розставлені чотири пари охоронців, готових дати відсіч. А до нашого квартирного клубу звідси всього сто кроків!

— Будемо сподіватись, що цих заходів досить! — сказав Авакум, проте усміхнувся досить невпевнено. Потім подивився в очі П'єтро Фальконе і знов усміхнувся. Цього разу загадково й хитро, навіть дещо визивно. — Знаєте, — сказав він, — я хотів розповісти вам, між іншим, деякі подробиці того, про що я писав вам. Мова про фракійські малюнки IV століття до нашої ери, пригадуєте? Тепер можу твердити напевно, що деякими елементами ці малюнки на диво нагадують тогочасні етруські.

— Оце так! — сплеснув руками П'єтро Фальконе. — Ви, товаришу, знову заінтригували мене. Фракійські малюнки дуже нагадують етруські! Ви уявляєте, що може вийти з цього? Переворот в усталених поглядах на історію античного світу, виверження вулкана в самому центрі Рима!

— Ми повинні зробити з вами ґрунтовний аналіз кожного малюнка, елемент за елементом, — мовив Авакум.

— Легко сказати! — у відчаї похитав головою Фальконе. — А чи уявляєте ви собі, що це означає? Яке море роботи чекає нас?

Він сердито махнув рукою і, не дочекавшись відповіді, побіг до шаф і притягав почав знімати з полиць різні товсті книги, ще товстіші папки та альбоми.

— Це треба переглянути! — казав він щоразу, кидаючи на стіл каталог на тисячу сторінок або альбом з двома тисячами фотографій.

Книжкова купа росла, мало не сягаючи стелі.

— Ми переглянемо все це аркуш за аркушем! — неначе погрожував комусь Фальконе. — Що ви скажете, друже Роберто?

— Я? — здригнувся Роберто Тоцці. — Прошу вас, синьйоре Фальконе, здається мені, ви знаєте, що я спеціаліст з середньовічного мистецтва.

— Тоді ви відповідатимете за викрадення «Данаї». Я казав вам свого часу, Роберто, що з вашим середньовіччям ви нікуди не дійдете. Тобто дійдете до лави підсудних або до черги безробітних!

— В ті часи не крали! — зітхнув Роберто Тоцці. В його зітханні відчувся сум за минулим.

— Не впадайте у відчай! — втішив його Фальконе. — Якщо мене оберуть мером, я запропоную римським робітникам і студентам чергувати ночами біля галерей і музеїв. Уявляєте собі? Вони і танцюватимуть, і охоронятимуть національні святині від гангстерів! Вірте в майбутнє, друже! — Він подивився на Авакума. — Приступимо до роботи?

— Боюсь, якщо приступимо, ви спізнитесь на свої передвиборні зустрічі! — усміхнувся Авакум.

— Є така небезпека, — похитав сумно головою Фальконе. Подумавши, він додав: — Тоді розпочинайте самі!

— А може, завтра? — спитав Авакум.

— Однаково я буду зайнятий! — відповів Фальконе. — Завтра в мене засідання в Центральному Комітеті, отже, доведеться вам працювати самому.

— В такому разі, — сказав Авакум, — я підберу матеріали, а коли ви повернетесь, ми дослідимо їх разом.

— Чудове рішення! — зрадів Фальконе. — Крім того, завтра прийде сюди моя економка, отже, ви не будете зовсім самі. Вона приготує вам каву. Тільки сажотруси можуть перешкодити вам, але не більш як на п'ятдесят хвилин.

— Профілактика коминів? — усміхнувся Авакум.

— Еге ж, — кинув Фальконе. — Завтра наша черга. Якщо я кандидат у мери, доводиться дотримуватися зразкового порядку, нічого не вдієш!

— Авжеж! — погодився Авакум. — Якось витерпимо! Адже кажуть, що сажотруси приносять щастя.

— В народі є таке повір'я, — засміявся Фальконе. — Вчора перший секретар міського комітету, виходячи вранці з дому, зустрів цілий гурт сажотрусів.

— Це зветься привісткою, — сказав весело Авакум. — Ми дозволимо собі з синьйором Роберто Тоцці випити заздалегідь за вашу перемогу. Правда, синьйоре Тоцці?

По дорозі до П'яцца Навона Авакум завернув до найближчого поштового відділення і попросив Роберто Тоцці зачекати його кілька хвилин. Коли вийшов звідти, вираз його обличчя став холодний і непроникний, тільки в глибині очей поблискували лукаві вогники.

Біля входу в Боргезе вони зустріли Чіголу. Авакум підняв комір макінтоша, насунув на очі кристатого капелюха і демонстративно відійшов убік. Інспектор сказав Роберто Тоцці, що має намір закінчити допит ще цього вечора. Він був у поганому настрої і мав досить змарнілий вигляд.

Тихо сіявся дощ, біля трьох фонтанів було безлюдно і холодно. — Тепер прошу вас про дві речі,— сказав Авакум Роберто Тоцці, нахилившись над ним.— Передусім скажете по секрету Чіголі, що з вами щойно розмовляла людина, яка назвалася посланцем від групи «Троянда вітрів». Здогадуєтесь, про яку групу йде мова, чи не так? Проту, що відповідальна за вбивство Енріко Ченчі. Ви скажете Чіголі таке: посланець «Троянди вітрів» запевняє Чіголу, що «Троянда вітрів» поверне вкрадену «Даная» завтра до обіду. Але щоб операція повернення пройшла успішно, «Троянда вітрів» вимагає від Чіголи повідомити привселюдно, що слідство закінчиться в Боргезе завтра вранці, о десятій годині. Друге: «Троянда вітрів» вимагає від Чіголи забратися з галереї раніше, тобто, щоб усі вийшли не о десятій годині, а о дев'ятій! Це дуже важливо, знов повторюю: всім вийти з Боргезе не о десятій, як вважатиметься офіційно, а о дев'ятій годині, про що знатимете тільки ви двоє. Ясно?

Тихо й сумно мрячив дощ, біля фонтанів було так само безлюдно. — Тепер запам'ятайте найголовніше,— сказав Авакум.— Це важливіше за все, від його виконання залежить, чи повернеться «Даная» на старе місце, в Боргезе, тому вимагаю, щоб ви перетворилися цілком на слух.— Він огледівся.— Ви слухаєте мене уважно?

Роберто Тоцці не встиг сказати «так», бо голос його урвався, і він тільки кивнув головою.

Другого дня, в суботу, об одинадцятій годині Чезаре Савеллі влетів у кабінет Чіголи з виглядом людини, яка тримає в своїх руках долю Рима. Безмежно схвилюваний, він повідомив інспектора, що йому щойно подзвонив чоловік, який на власні очі бачив викрадену «Даная» в квартирі П'єтро Фальконе. Чігола, який не забув про свою вчорашню таємну розмову з Роберто Тоцці, подумав, що дзвонили від «Троянди вітрів», і дуже зрадів. Без цього рятівного союзу він нагадував би людину, яка борсається в густому й безпросвітному тумані.

П'ятнадцятьма хвилинами пізніше група інспекторів на чолі з Савеллі і Чіголою, супроводжувана свідком, зробила обшук у домі Фальконе.

Так закінчилася передостання дія цієї кримінальної драми.

Урядові газети й орган «Італійського соціального руху», які до цього з великим ентузіазмом стежили за слідством проти Лівіо Перетті і Луїзі Ченчі, раптом замовкли, неначе «Даная» ніколи й не зникала з музею.

Припинився раптом і галас навколо двох убивств.

Але хто ж порішив Чиветту й Пінеллі?

Хто залишив уночі проти четверга двері службового входу до Боргезе відчиненими?

І де була схована «Даная» ці два дні?

Того дощового вечора Авакум і Роберто Тоцці тихо розмовляли в одній скромній таверні, поблизу старої Аппійової дороги, яка давно втратила свою славу. Розмовляючи, вони раз по раз поглядали на вулицю, мабуть, когось чекали.

— Я зовсім не розуміюся на криміналістиці,— казав Авакум Роберто Тоцці тим інтимним тоном, яким можна говорити тільки в таверні і за пляшкою торішнього вина.— Я навіть обманув вас того вечора, коли натякнув, що маю приятеля, буцімто великого детектива! Немає в мене такого приятеля, дорогий друже! Я вигадав його, щоб примусити вас довіритись мені. Ви були тоді в такому тяжкому становищі, що повірили брехні. Пригнічена людина схильна сприймати будь-яку брехню, аби тільки вона вказувала їй шлях з безвиході, в яку вона потрапила. Ви були в дуже тяжкому становищі, друже, і тому повірили моїй брехні про великого детектива. Інакше ви не дали б мені архітектурно-інженерних планів Боргезе, хоч ми колеги і нас зв'язує дружба з симпатичною родиною Ченчі.

А втім, хочу сказати, що немає потреби знати великих детективів і займатися криміналістикою, щоб розгадати просту кримінальну загадку. По-моєму, дорогий друже, з такою загадкою може впоратися кожна людина, досить тільки, щоб природа обдарувала її двома особливими якостями: по-перше, щоб вона розуміла мову речей, і, по-друге, щоб відчувала зв'язок між подіями — між ними і середовищем, у якому вони розвиваються. Наприклад, великий американський фізик Роберт Вуд, не знаючись на криміналістиці, викрив один з найжахливіших злочинів початку століття. Йдеться про вибух у Нью-Йорку в 20-і роки, коли загинуло понад сто невинних людей. Вуд викрив злочинців, тобто виявив організаторів вибуху, зрозумівши мову одного шматочка металу, який вилетів з оболонки пекельної машини. Спеціалісти відмовились розслідувати цю справу, а дилетант, аматор зумів це зробити.

Ця гра,— розгадувати кримінальні загадки, які на перший погляд, здається, розгадати неможливо,— сподобалася знаменитому фізику, і він згодом викрив винуватців ще двох тяжких злочинів.

Зрозуміло, Вуд мав помічників, користувався технікою, фізико-хімічними лабораторіями з сучасною для того часу апаратурою тощо. Проте й самі злочини, як я вже сказав, були задумані людьми хитрими й винахідливими.

Я б сказав, що крадіжка в Боргезе — це «мала» афера, яку політична кон'юнктура і випадкові обставини перетворили справді у «велику». На думку компетентних людей, крадіжка картин не вимагає хтось-якого розуму чи фантазії. Як правило, злочинці підкупають службовців і з їх допомогою виносять «товар» з приміщення, інколи вони добираються до картин через таємні входи, через дахи, підвали тощо. Труднощі викриття такого роду крадіжок зв'язані не з хитроумністю крадіїв, а з складним ланцюгом, який з'єднує виконавців крадіжок із справжніми злочинцями, тобто з організаторами крадіжок. У більшості випадків люди, що роблять ці крадіжки, не значаться в поліційних картотеках, поліційні служби не мають про них ніяких даних, це утруднює їх затримання, а отже і розшук та затримання справжніх крадіжів, тобто організаторів. До того ж я чув, як розповідають, та й у газетах про це пишуть, що справжні натхненники цих крадіжок — люди, які мають зв'язки, своїх людей у світі політики і заступників у верхах поліції.

Мушу вам сказати, друже, що хоч я і ніякий не спеціаліст, але помітив багато серйозних помилок у роботі інспектора Чіголи. Не маю сумніву, що інший на моєму місці, і ви особисто, професоре, побачили б ті самі помилки, якби серйозно взялися за цю справу. Часом він був кмітливий, іноді ж поведився як неук. Чи не створилось і у вас таке враження? Влучне, наприклад, було його запитання до Луїзи Ченчі, чому вона пішла до службового входу, а не до Федеріго. Він показав професійний нюх, коли ще на самому початку слідства засумнівався в познаннях Лівіо Перетті. Він мав «відчуття», що Лівіо Перетті провів ніч у Боргезе. Кажу «відчуття», бо сумнів ніколи породжується інтуїтивно, а не на підставі доказів.

Але, як я вже сказав, Чігола припустився в своїй роботі й кількох помилок. Одна з них вирішальна, фатальна, про неї я скажу трохи пізніше. По-перше, коли Федеріго заявив, що в годину ночі двері службового входу були зачинені і в коридорі все було як звичайно, він не здогадався спитати Федеріго, що розуміє він під словом «зачинені». Адже двері можуть бути зачинені і в той же час не замкнені. Чи були вони замкнені? Це дуже важливо. Луїза Ченчі твердить, що зачинила двері, а не згадує, чи замкнула їх. Якщо прийняти, що двері були замкнені, треба думати, що хтось вийшов після Луїзи Ченчі й саме цей «хтось» замкнув двері. Хто ж цей «хтось»? Маріо Чіветта? Але якщо вірити старому охоронцеві, Маріо Чіветта не мав ніякого ключа. Отже, в галереї ховалася інша людина, яка мала ключ від зовнішніх дверей... От які запитання викликають «зачинені» двері! Якщо двері були тільки зачинені, слідство піде одним шляхом, якщо вони були й замкнені — тоді іншим. Я чув, що для досвідченого криміналіста і для допитливого психолога слово має кілька віконць. Досвідчений криміналіст і психолог повинні подивитись у кожне віконце, щоб встановити, що криється за цим словом.

Чігола виявив дивну байдужість до слів Федеріго про те, що в нього боліла голова і що він відчував незвичну для нього сонливість. Сонливість у охоронця не коли-небудь, а в ніч крадіжки? Сама по собі ця обставина викликає сумнів. Причиною сонливості Федеріго вважає вино, яким пригощав його Карло Колона. Що це за вино? Хто його прислав Карло Колоні? Звідки воно? Якщо пляшка зникла, треба було зробити аналіз крові Федеріго — щось би та виявилось.

На підставі одержаних даних підозри Чіголи були спрямовані на чотирьох непроханих нічних гостей Боргезе: Лівіо Перетті, Луїзу Ченчі, Маріо Чіветту та Енріко Пінеллі. Оскільки останні двоє — Чіветта і Пінеллі — вже мертві, Чігола звинуватив би в крадіжці живих — Луїзу Ченчі і Лівіо Перетті. Смерть Чіветти і Пінеллі він пояснив би: хіба мало бандитів убивали один одного, зводячи рахунки! А де зводять рахунки, там поліція не втручається. Протокол про смерть Чіветти і Пінеллі підшили б до справи, а Лівіо Перетті і Луїза Ченчі сіли б на лаву підсудних.

Та найбільшу помилку Чігола зробив, не збагнувши суті злочину, його, як модно тепер казати, концепції. Чігола поставився до крадіжки в Боргезе, як до звичайної крадіжки. Його бентежив лише короткий термін, даний йому начальством на викриття злочинців. Він сказав журналістам, що зробить це до суботнього полудня. Так писали газети: до обіду в суботу Чігола віддасть крадіїв «Данаї» в руки правосуддя.

Він не замислився навіть над таким простим фактом, чому від нього

вимагали закінчити слідство до суботи. Тобто він знав, що в неділю відбудуться вибори, але не зв'язав цей факт із викраденням «Данаї».

Чігола так і не спромігся дійти до основного, я б сказав, методологічного висновку, і в цьому полягає його фатальна помилка. Злочин мав яскраво політичний характер, а він поставився до нього як до звичайнісінької крадіжки. І внаслідок вийшло — невинні оголошені винними, а винні прогулюються вулицями Рима і потирають руки, чекаючи краху П'єтро Фальконе на виборах.

Я б сказав, що газети першими розкрили політичний характер злочину. Більше того, вони вказали кінцеву мету злочину. Насамперед вони зойкнули від радості, коли довідалися, що Лівіо Перетті — член комуністичної партії, а коли у справу замішали і Луїзу Ченчі, зойки перейшли в триумфальні вигуки. А поки урядові газети аж захлиналися від задоволення, орган правих екстремістів загорлав на повний голос: «Ось вони, комуністи! Бачите, які вони є? Але це ще не все, синьйори. Скоро ми викриємо їх до кінця!»

Звичайно, і без прозорих натяків цієї газети було ясно, що викрадення «Данаї» було влаштоване, щоб кинути тінь на кандидата комуністів П'єтро Фальконе.

Тепер ми бачимо зв'язок між викраденням «Данаї» і виборами нового мера Рима. Праві екстремісти готували цей злочин старанно. У Боргезе в них була своя людина, Чезаре Савеллі. Чи міг він подати їм потрібну допомогу? Звичайно, бо він — начальник охорони Боргезе!

Коли Чезаре Савеллі прийшов купатись у квартиру своєї сестри, це був четвер, 26 жовтня. Я помітив, що його взуття у грязюці, а на правому рукаві його піджака велика темна пляма. Помітив і інші речі: залізничний квиток, ніж, який відкривається автоматично, і кілька дрібних монет.

Звідки грязюка на взутті у людини, яка ходила міськими вулицями і шойно приїхала до Рима поїздом? Темна пляма на правому рукаві свідчила, що Савеллі провів ніч проти четверга не так тихо й мирно, як належить віруючому католикові. Мушу визнати, що, помітивши ці речі, я особливо не здивувався, бо вже знав про нього дещо: раніше він працював у розвідці НАТО, а нині — керівна особа у «соціальному русі» і керівник терористичної групи. Для такої людини помічені мною речі не були незвичайні, і я б забув про них, якби в цю мить не почув по радіо повідомлення про викрадення «Данаї».

Отже, те, що я помітив, відразу набуло конкретного значення і зв'язалося з викраденням «Данаї» у філіалі Боргезе. Я відчував, що в центрі цієї афери не хтось інший, а сам Чезаре Савеллі. Мав я, звичайно, деякий сумнів щодо Лівіо Перетті, чи не став, бува, хлопець жертвою провокації. Трапляється таке, і досить часто. Але у п'ятницю ранком, побачивши його портрет у газетах, відразу ж упізнав у ньому молодика, який часто проводжав Луїзу додому. І мені стало зрозуміло, чому він сидів у музеї допізна.

Коли ви розповіли мені про перший допит, у мене створилося враження, що вкрадену картину не винесли з приміщення, а сховали десь у галереї. Притому сховали не в далекому закутку, а в досить доступному місці, де агентам не спаде на думку шукати її. Тому я й попросив архітектурно-інженерний план галереї, щоб прикинути, де може бути оце місце.

Мене цікавило також, хто була та особа, яка перша вийшла служ-

бовим входом. За свідченнями Луїзи Ченчі, ця особа мала ключ. А з правил внутрішнього розпорядку в Боргезе відомо, що один з двох ключів від службового входу зберігається у начальника охорони, тобто у Чезаре Савеллі.

Отже, всі шляхи вели до Чезаре Савеллі, це здавалося і логічним і природним. Постало питання: він сам здійснив злочин чи тільки його організував? Якби не його алібі, не перебування в Санта-Ані, я б підписався обома руками, що крадіжку вчинив не хто інший, як він. Проте це алібі... Пригадуєте, воно було засвідчене місцевою поліцією в Санта-Ані і тому не підлягало будь-якому сумніву.

Та все ж сумнів існував, і підказаний він більше почуттям, ніж логічними міркуваннями. І тут з'явилася нова обставина, яка підтвердила сумнів. Ви, мабуть, пам'ятаєте, що серед тих речей, які впали на підлогу, я побачив залізничний квиток. Про цей квиток я згадав несподівано, як-то кажуть, ні з того ні з сього, у четвер увечері, коли ми вечеряли в «Лавароне». Пив каву, розмовляв з синьйорою Тоцці і раптом перед моїми очима постав клятий квиток. Він немовби казав мені: невже не бачиш у мені нічого особливого? І хизувався переді мною, як найвulgарніша кокетка. Я вдивився в нього і виявив, що він був зовсім недоторканий, не пробитий шипцями контролера. Як я не помітив цієї особливості вранці, коли побачив його на підлозі разом з усіма речами? Непробитий квиток означає одне з двох: або пасажир купив квиток і не їздив, щось перешкодило, а квиток забув у кишені, або просто контролер не пробив його, що трапляється, але досить рідко. Тепер кондуктори знають, що є чимало безробітних, які претендують на їхні місця, і тому вони стали дуже старанні й пробивають квитки у всіх пасажирів поспіль.

У Санта-Ані є тільки один готель. Я взяв люкс, покрутився трохи, подарував адміністраторці букетик квітів, а потім спитав, чи не ночував тут у середині мій приятель на ім'я Чезаре Савеллі. Саме був мертвий сезон, відвідувачів мало, можна перелічити по пальцях, і адміністраторка відразу ж згадала, що якийсь Чезаре Савеллі ночував у готелі. Тоді я сказав, що хочу надіслати моему приятелеві листівку з видом готелю, але забув його римську адресу, то чи не можна подивитись анкету, де він, безумовно, зазначив її. Адміністраторка дала мені папку, і я знайшов анкету. Почерк, яким заповнена анкета, абсолютно не схожий на почерк Савеллі. Його почерк крупний, нервовий, а цей нагадував намисто, нанизане жіночою рукою. Я знав його почерк, бо розглядав альбом Вітторії, де чимало його фотографій.

Цю анкету заповнила інша людина, яка мала паспорт на ім'я Чезаре Савеллі. Як я і думав з самого початку, хтось забезпечив алібі Чезаре Савеллі. Він не виїжджав з Рима.

Повернувшись у Рим, я почув від вас подробиці другого допиту і про те, що Пінеллі й Чіветту знайшли убитими. Поки ми обідали в «Лавароне», я склав про себе план крадіжки в Боргезе.

Отже, в середу, 25 жовтня, Савеллі викликає Карло Колону, підлеглого йому і по адміністративній, і по партійній лінії, про якого знає досить компрометуючих фактів, дає йому пляшку вина і наказує випити її об одинадцятій годині вечора разом з охоронцем Федеріго Нобіле. Посилає його купити квиток до Санта-Ани, і коли той приносить, каже, що приїде із Санта-Ани другого дня по обіді поїздом.

Та замість того, щоб поїхати на вокзал, Савеллі, скориставшись з метушні, яка завжди настає в галереї близько дванадцятої, непомітно прослизгає в мансардне приміщення другого поверху. Він має ключ від замка, і зайти в це приміщення не становить для нього будь-яких труднощів. Як видно з плану, в приміщенні є туалет, кран з водою і парове опалення. Перебути там кілька годин не так уже й важко. Савеллі знаходить зручне місце і лягає спати.

Коли він прокинувся, крізь скляний дах і круглі віконечка цідився ледь помітний відблиск світильників на П'яцца Навона. Була дев'ять чи десята година. Він пробирається у напівосвітлену залу і за хвилину знімає полотно «Данаї» Корреджо. Все підготовлено заздалегідь попередніми вечорами, розхитані цвяшки ледве тримаються в рамі. Поверх порожньої рами Савеллі напинає полотно Лівіо Перетті, де-не-де закріплюючи його кнопками. Треба відзначити, що обидві ці операції Чезаре Савеллі здійснює в рукавичках.

Він повертається на горище із здобиччю, але біля самого порога наштовхується на людину, яка спостерігає за ним, мабуть, протягом усього часу. Жажнувшись з несподіванки, Савеллі кидає полотно, вихоплює свій сталевий кастет і одним ударом звалює співмешканця горища на підлогу. Все це відбувається дуже швидко і в цілковитій п'яноті. Треба думати, що через деякий час Савеллі присвітив ліхтариком. Занадто велика спокуса подивитись, кого вбив. Людина, яка лежить на підлозі, йому незнайома. Вона здається мертвою. Савеллі тягне її в глухий кут на горищі і старанно закидає рамами, мольбертами, постаментами і картоном. Потім починає змивати сліди крові. Вода є, ганчір'я теж. Треба лише трохи попрацювати.

Але поступово, як тільки напруження спадає, ним починає оволодівати страх. Жажливий страх, що його зрадили, що той, кого він убив, «приставлена» людина, що надворі його чекають поліцейські. Або мафіози, які куди страшніші за поліцію.

Минає дванадцята година. Треба вирватися звідси, чергує одурманений Федеріго. Але Савеллі вже не має колишньої сміливості, він не наважується зійти сходами з полотном на плечі, а ще менше — вийти з ним на вулицю. Так у нього з'являється думка сховати полотно в місці, де нікому не спаде на думку шукати його. В якому саме?

Він добре знає план будинку, знає, де проходять труби опалення, водопроводу, димарі камінів. По суті, в усьому будинку є тільки один камін, і той у кабінеті директора Роберто Тоцці. Він давно втратив своє функціональне призначення і править у кабінеті для окраси. Його димар прямий, виходить на дах, а починається сідловинкою над каміном. Чи потрібне краще сховище, зручніше і безпечніше для викраденої картини?

Він вилазить у вікно, доповзає до димаря і спускає вниз полотно, скручене у рулон.

Потім вислизгає службовим входом, та, відчинивши двері, помічає з жахом, що Маріо Чіветта здивовано розплющив очі. Негідник побачив його і, можна чекати, завтра виступить свідком проти нього!

Савеллі ховається в затінку сусіднього будинку, колишнього кардинальського палацу, і коли за якусь годину Чіветта виходить з Боргезе, він рушає слідом за ним. Наздоганяє його, вітається і пропонує йти разом. Чіветта нічого не підозрює, він навіть не бачить, як Савеллі виймає свого кишенькового автоматичного ножа, не чує, як клацає лезо,

не має навіть часу крикнути, коли лезо встромлюється йому в горло. Савеллі штрикає ще двічі, щоб лезо певніше, і повертається назад, щоб сісти на сусідній зупинці в автобус, який іде повз пагорб Джаніколо. Наближаючись до Боргезе, він раптом згадує, що забув замкнути двері службового входу, бо погляд Маріо збентежив його. І раптом збагнув, що Федеріго, який уже прокинувся, може виявити, що двері відімкнені, й відразу ж підніме поліцію на ноги. А поліція, з свого боку, подзвонить у Санта-Ану, і його двійник потрапить у пастку. Успіх операції повисає на волосинці, а над головою Савеллі гойдається зашморг. Отож він переборює страх, удруге проходить повз службовий вхід і повертає ключ. Не треба забувати, що Чезаре Савеллі — колишній натовський розвідник, досвідчений вбивця і авантюрист. Ви, мабуть, не наважилися б випробовувати долю двічі в одну і ту ж ніч, чи не так?

Потім він сідає в автобус, який іде повз пагорб Джаніколо, виходить на першій зупинці і зникає в пініях та густому чагарнику. Там проводить ніч. Другого дня приходить у дім Вікторії Ченчі, де, між іншим, я мав приємність зустріти його. Грязюка на взутті була з Джаніколо, а кров на правому рукаві — мабуть, з горла Чиветти.

Само собою зрозуміло, я не міг викласти цю версію поліції і тим самим допомогти Лівіо та Луїзі, бо вона не була підтверджена конкретними фактами і показаннями свідків. Тому я вирішив довести гру до кінця, використавши принцип бумеранга... «Даная» мусила потрапити в дім П'єтро Фальконе! Але не справжня «Даная», а її подоба, копія Лівіо Перетті.

Коли ми прийшли з вами до П'єтро Фальконе, ви чули, що він чекав того ранку якихось сажотрусів. Коли ми вийшли від нього, я зазсочив до поштового відділення, зателефонував у товариство сажотрусів і запитав, чи передбачена на сьогодні профілактика будинку 71 на Віа Монсерато. Мені відповіли, що така профілактика передбачена, але не на 28 жовтня, а на 8 листопада. Ясно, значить, які «сажотруси» мали відвідати дім П'єтро Фальконе: гурт головорізів і бандитів, перодягнених сажотрусами, і один з них ніс би «Даная» Корреджо. Сценарій Савеллі був такий: «сажотруси» підкинуть полотно картини у спальню професора і вийдуть звідти перед тим, як він підніметься сходами з групою поліцейських та свідками.

Отже, «Даная» Корреджо була б знайдена в домі П'єтро Фальконе! Який римський громадянин голосував би за крадія шедеврів мистецтва! Провал П'єтро Фальконе був би, як-то кажуть, гарантований!

Далі ви знаєте, як розвивалися події, бо самі стали учасником гри. Сьогодні, о дев'ятій годині, коли поліція залишила Боргезе разом з підозрюваними особами, ви, за моєю вказівкою, вийняли полотно, яке було в каміні, і на його місце поклали полотно Лівіо Перетті. Потім пішли їсти морозиво в сусідню кондитерську. О десятій годині п'ять хвилин Чезаре Савеллі прибув у безлюдну галерею — її ще охороняли поліцейські, але вони стояли надворі! — і, не затримуючись ні на мить, зайшов до директорського кабінету, витяг з каміна сховане там полотно, засунув під макінтош і вибіг до своїх людей.

О десятій годині десять хвилин Чігола випускає з поліцейської дільниці швейцарів і охоронців Боргезе разом з Карло Колоною, і вони займають свої місця в музеї, а поліцейські, які вартували на вулиці, ідуть геть. О десятій годині п'ятнадцять хвилин ви заходите до

свого кабінету і тремтячими руками розгортає полотно, яке лежить, недбало, закинута в куток за дверима. Ви бачите «Данаю» Корреджо, знімаєте свої окуляри і мовчки, потай витираєте сльози, які ллються з ваших очей. Так було, професоре? Ну, не соромтеся! Віднайшовши таку картину, можна й поплакати!

Потім ви піднімаєтесь на другий поверх і з допомогою когось із швейцарів знову вставляєте оригінал у його раму.

Після цього дзвоните П'єтро Фальконе і повідомляєте, що справжню «Данаю» знайдено. Чігола щойно дав кілька ляпасів Чезаре Савеллі, і той знепритомнів від страху.

На цьому гра закінчується.

Я не сумнівався ні на мить, що Фелікс Чігола розгадав задум цього злочину і роль, яку Савеллі відіграв у ньому. Але я впевнений і в тому, що він не передасть його прокуророві. Якщо передасть, то викличе до себе ненависть екстремістів. І не тільки екстремістів, а й їхніх приятелів, мафіозі. А Чігола — життєлюбна людина і вважає за краще трохи пожити на цьому світі.

В таверні тихо, відвідувачі сидять тільки за двома столами, але й вони розмовляють неголосно. Чути, як дощ стукотить у шибки.

Авакум наливає вина і чаркується з Роберто Тоцці.

— Тепер ви одержите свою премію і відправите синьйору Інессу на зимовий курорт. Як я вам заздрю, професоре!

— Усім цим я завдячую вашій доброті, синьйоре! Ви чудова людина!

— Ну що ви, професоре. Я просто людина!

Біля ліхтаря зупиняються дві машини. У світлі фар струменить золотистий туман.

Авакум і Роберто Тоцці виходять з таверни.

Назустріч їм прямує, зіщулившись у своєму короткому плащі, Лівіо Перетті.

Він обнімає Авакума і каже:

— Мені доручено поцілувати вас один раз за Вітторію Ченчі й один раз за синьйорину Луїзу Ченчі! — Він сміється і цілує Авакума в обидві щоки.

Авакум думає, чи сказати Лівіо, щоб він поцілував за нього Вітторію і Луїзу, але промовчує.

— Ваші речі у першій машині! — каже Лівіо. — Шофер дуже мила людина.

На прощання Авакум звертається до Роберто Тоцці:

— Обіцяйте мені, що повечеряєте сьогодні в «Лавароне». Запросіть від мого імені синьйору Вітторію і синьйорину Луїзу. — Він не називає Лівіо. — І коли виголосите останній тост, згадайте добрим словом вашого скромного приятеля з далекої Болгарії! — Нахилившись до вуха Роберто Тоцці, він додає: — І не турбуйтеся, прошу вас, ця остання вечеря — за мій рахунок.

Він сідає у свою машину і перед тим, як зачинити дверцята, весело махає рукою.

За кілька хвилин старенький «фіат» виїжджає на Аппійову дорогу. Цей шлях протягом багатьох віків бачив мільйони щасливих і розбитих, веселих і смутних людських сердець.